
Aspecte ale relațiilor matrimoniale dinastice munteano-maghiare din secolele XIV-XV

Mihai Florin HASAN

Cuvinte cheie: dinastie, soții maghiare, căsătorii regale, genealogie, relații internaționale
Keywords: Dynasty, hungarian wives, royal marriage, genealogy, international relations.

Genealogia casei domnitoare a Basarabilor, dar și a Mușatinilor a suscitât interesul istoriografiei românești încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea¹ și, până în prezent, studiile care acoperă această problematică sunt destul de numeroase. Un aspect deloc de neglijat în evoluția genealogiei caselor domnitoare de la noi l-a reprezentat acela al soțiilor de domnitori² și, până în prezent, în această nișă există destule lacune sau neclarități³. Mulțumită, însă, mai ales, monografiilor dedicate voievozilor munteni sau moldoveni din prima parte a formării și consolidării puterii statale, capitolele ce erau destinate familiilor acestora au permis deschiderea unor noi câmpuri de cercetare, care au fost finalizate cu succes⁴.

Pentru subiectul la care dorim să ne referim în cadrul acestui studiu, informațiile există, și, cu toate că pare a nu mai fi foarte multe de spus asupra soțiilor cunoscute ale Basarabilor din secolele al XIV-lea și al XV-lea, totuși, afirmăm că nu s-a pătruns în subiect până unde s-ar fi putut merge, în baza surselor existente.

Doamnele muntence au fost de origini diverse ca etnie și confesiune, inclusiv statut social și nu ne propunem să ne oprim asupra tuturor, dintre cele cunoscute, ci asupra celor ce prezintă un cert background din arealul regatului medieval al Ungariei. Și putem afirma că, în ciuda informațiilor parcimonioase, totuși, suntem în măsură să avem în vedere cel puțin cinci astfel de doamne, provenite exclusiv din nobilimea regatului maghiar. Probabil, cu o excepție, aceasta fiind soția lui Mircea cel Bătrân, care provine din aristocrație, dacă asocierea lui Constantin Rezachevici este acurată⁵, doamnele provin cel mai sigur din nobilimea mijlocie a regatului.

-
- 1 Pentru o analiză istoriografică mai largă a problematicii vezi C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova a. 1324-1881*, vol. I, secolele XIV-XVI, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 53-59.
 - 2 Printre cele mai noi studii asupra acestui subiect, vezi Ștefan Andreescu, *Alliances dynastiques des princes de Valachie (XIVe-XVIe siècles)*, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, tome 23, nr. 4, Editura Academiei RSR, București, 1985, p. 359-368 [mai departe RESEE].
 - 3 Orientativ menționăm pentru abordarea problematicii soțiilor de domnitori studiul lui Gr. G. Tocilescu, *Doamna Stanca, soția lui Mihai Vitezul*, Noua Tipografie a Laboratorilor Romani, București, 1877, studiul lui Nicolae Iorga, *Doamna lui Ieremia Vodă*, extras din *Analele Academiei Române, Seria II, Tom XXXII, Memoriile Secțiunii Istorice, nr. 13*, Institutul de arte Grafice "Carol Göbl", București, 1910, p. 1019-1077, catalogul publicat de Nicolae Iorga, *Portretele Doamnelor Române*, București, 1937 sau lucrarea lui Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, Editura ziarului Universul, S. A., București, 1933[ed. a II-a], care rămâne tributară informațiilor din deceniile 1-3 ale secolului trecut, cu toată savoarea de necontestat a scriiturii, ce s-a dorit un început la granița dintre istorie și literatură a prestigiosului urmaș al boierilor Gănești.
 - 4 Vezi spre exemplu monografia lui Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 9-13 sau Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, *Maria Asanina Paleologhina. O prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, Sfânta Mănăstire Putna, 2006, 290 pag.
 - 5 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, vezi genealogiile atașate la final, planșa I, rândul III, *supra*.

Dr. Mihai Florin HASAN, profesor de istorie la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, e-mail: hasanmihai@gmail.com

O situație diferită, oarecum, prezintă și Justina Szilágyi, a doua soție a lui Vlad Țepeș⁶, dar nu pentru că nu ar proveni din nobilimea mijlocie comitatensă, ci prin alianța familiei sale cu Hunedoreștii, fapt care a propulsat-o la statutul de verișoară regală⁷ și posibilă partidă pentru interesele regale.

Din punctul nostru de vedere, preferințele matrimoniale ale domnitorilor munteni pentru teritoriul de la Nord de Carpați indică în primul rând exprimarea unei voințe politice conexe la interesele casei domnitoare maghiare la Sud de Carpați⁸ și, în al doilea rând, percepția aulică strictă asupra unor realități subordonatoare la nivel de elită dominantă, dinspre cancelaria aulică maghiară spre Ungrovlahia⁹. Dacă prima afirmație nu are nevoie de foarte multe explicații [oscilațiile Basarabilor între independență și vasalitate în raport cu Sfânta Coroană datorită numeroșilor factori de influență externă sau internă], a doua afirmație a fost discutată și s-a polemizat mult pe fațetele sale [vezi nota *supra*], dar, din ceea ce știm, niciodată în substanță. Iar aceasta se poate foarte ușor proba prin apelul la redacțiile cancelariei maghiare.

În actul din 26 iulie 1324, regele Carol Robert amintind despre serviciile credincioase aduse majestății sale de magistrul Martinus, fiul lui Bugar, pomenește printre altele de "purtarea soliilor sale" [*nostras legaciones*] la "Bazarab, *woyuodam nostrum Transalpinum*"¹⁰.

Este primul document care îl indică pe Basarab în raport de subordonare față de Angevin, dar îl plasează și în istorie. La 18 iunie 1325 Bozarab/Bazarab era deja "*Bozarab Transalpinum, sancte corone regie infidelem*"¹¹.

De această dată Basarab era dezbrăcat de autoritatea sa firească de voievod regal/al nostru, era doar un transalpin necredincios Sfintei Coroane. Cu acest statut și cu alte apelative va rămâne, de altfel, în actele cancelariei regale a monarhului angevin¹² de fiecare dată când acesta va relua subiectul dezastrului din Țara Românească.

Dacă pentru regele angevin la 1325 Basarab era "Transalpinul infidel" pentru pontiful Ioan al XXII-lea la 1 februarie 1327 același domnitor este "iubitul fiu, nobilul bărbat, Basarab voievodul Țării Românești" [*dilecto filio, nobili viro Bazarab, voivoda Transalpino*]¹³.

În acest context, aici, ne interesează acest "nobilului bărbat". Căci la fel se adresa pontiful și comitelui de Brașov, Salomon, la aceeași dată, într-o scrisoare cu conținut identic [*dilecto filio, nobili viro comiti Salomoni de Brasso*]¹⁴. Din alte informații mai știm că scrisori identice au primit și Thomas, voievodul Transilvaniei, și Mykud, banul Slavoniei, Basarab fiind ultimul trecut în registrul pontifical, după importanța în structurile regaliene¹⁵.

Pe data de 5 august 1331 același Ioan al XXII-lea îi scria însă regelui Carol Robert: "preascumpului întru Hristos fiu, Carol, ilustrul rege al Ungariei" [*carissimo in Christo filio, Carolo, regi Ungarie illustri*]¹⁶. Identic i se adresase regelui și la 13 septembrie 1325 într-o problemă legată de un prepozit¹⁷. De altfel pare a fi formula standard de

6 Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Szilágyi [horogszegi]. Semnalarea celor două soții din familia extinsă a Hunedoreștilor oferite lui Vlad Țepeș se datorează studiilor recente ale lui Alexandru Simon: *Refacerea trecutului dorit: ipostaze medievale, moderne și contemporane ale unui monarh*, în *Anuarul Institutului de Istorie "George Barițiu" din Cluj Napoca, seria Historica*, nr. 50, 2011, p. 103, finalul notei 10, și *Soțiile ungare ale lui Vlad III Țepeș: Rolul, impactul și receptarea unor alianțe și rivalități medievale*, în *Anuarul Institutului de Istorie "A.D. Xenopol" din Iași*, nr. 48, 2011, p. 5-12. Notăm în plus, doar preferința autorului pentru sintagma Justina Pongrácz, în loc de Szilágyi, după primul ei soț.

7 În cazul Hunedoreștilor ar putea exista anumite explicații pentru rapida lor propulsie în rândul aristocrației, așa cum posibilele legături ale familiei Szápolya cu Ioan de Hunedoara să explice fixarea nobilimii pe Ioan Szápolya ca rege "ales" al Ungariei după dezastrul de la Mohács din 1526. Dar asupra acestora îmi voi permite câteva rânduri în paginile de mai jos.

8 De exemplu, ca o confirmare a celor afirmate, vezi și opiniile lui Ștefan Ștefănescu, *Țara Românească de la Basarab I "Întemeietorul" până la Mihai Viteazul*, Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 35-36.

9 Nicolae Stoicescu, Florian Tucă, 1330. *Posada*, Editura Militară, București, 1980, p. 67-70, cu punctele de vedere ale istoriografiei române și referiri la cea maghiară din deceniile 2-8 ale secolului trecut.

10 *Documenta Romaniae Historica, seria D, Relații între Țările Române*, vol. I [1222-1456], Editura Academiei RSR, București, 1977, doc. 15, p. 36 [mai departe DRH, D].

11 *Ibidem*, doc. 16, p. 37.

12 *Ibidem*, doc. 23, p. 48 sau doc. 25, p. 49-52, doc. 26, p. 52-54.

13 *Ibidem*, doc. 17, p. 39.

14 Franz Zimmermann, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I, Hermannstadt, 1892, doc. 452, p. 408 [mai departe *Ub.*].

15 E. Vârtosu *apud* Nicolae Stoicescu, Florian Tucă, 1330. *Posada*, p. 81. Aceasta ar fi indicat în opinia lui Emil Vârtosu slaba legătură cu Ungaria și nu micșora statutul Țării Românești.

16 *DRH, D*, doc. 21, p. 44.

17 *Documente privind Istoria României, seria C, Transilvania, veacul XIV*, vol. II [1321-1330], Editura Academiei RSR, București, 1953, doc. 338, p. 159 [mai departe DIR, C].

adresare a pontifului către suveranii maghiari¹⁸. Din punctul de vedere al Curiei pontificale egalitatea se regăsea între nobilul comite/greav de Brașov și voievodul Transalpin, nu între Basarab și Carol Robert. O explicație foarte simplă rezidă în diferența de statut dintre monarhiile de tradiție și cele nou create de persoane fără un statut dinastic anterior, sau considerate conform raporturilor suzerano-vasalice pe o treaptă inferioară de nobilitate. În 1269 Carol de Anjou încercând să obțină o alianță matrimonială cu regatul Ungariei afirma despre Ștefan al V-lea: "*natus est de genere Sanctorum et maximorum Regum, Princeps potens et bellicosus, et probatus contra inimicos fidei Christianae, et sancte Romane Ecclesie*"¹⁹.

Reluând firul argumentației, observăm că aproape un secol în urmă față de evenimentele relatate mai sus, ducesa Austriei era numită de pontiful Inocențiu al IV-lea "*dilecta in Christo filia, nobilis mulier Ducissa Austriae*"²⁰. De unde ar trebui să înțelegem că în ierarhia *christianitas*-ului Basarab era asimilat mai degrabă unui duce sau o treaptă intermediară între duce și comite, dar fiind cert nobil²¹. Fiul său, <Nicolae> Alexandru, viitorul domn, era numit la fel de pontiful Clement al VI-lea într-o scrisoare ce lauda râvna pentru credința romană a unor români de dincoace și de dincolo de munți, români "*tam nobilibus quam popularibus*"²².

De asemenea, în Moldova, Lațcu era numit în 1370 de către pontiful Urban al V-lea: "*nobilis vir, Laczko, dux Moldaviensis, partium seu nationis Wlachie*"²³, la fel cum doamna Clara era numită: "*dilecte in Christo filie nobile mulieri Clare*"²⁴ de același pontif.

Vladislav I [Vlaicu] ne[mai?]fiind* parte a Bisericii Romane putea fi doar: "*nobili viro Latizlao wayvode Vlachie*"²⁵, fără a mai fi un "fiu iubit".

Toate aceste adrese indică fără urmă de dubiu faptul că rangul monarhic al domnitorilor români din punctul de vedere al Curiei pontificale era unul asimilabil unui *dux* occidental din cadrele *Christianitas*-ului. De altfel și echivalența semantică a celor doi termeni **duce** și **voievod** este identică, aceea de comandant militar²⁶.

Trecînd înspre cancelaria maghiară și modul oficial de percepție al voievozilor români extracarpatici trebuie pornit de la anumite explicații, care întregesc imaginea oficială a acestora, stabilind din punctul de vedere al monarhului maghiar și nuanțele de rigoare²⁷.

La sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea observăm anumite formule de adresare ce au tendințe de implementare definitivă: de exemplu, într-unul din documentele cu rol donativ ale monarhului;

18 Georgius Fejér, *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, vol. I, Pesta, 1829, p. 274 [doc. din anul 1000; pontiful Silvestru se adresează lui Ștefan I cu formula: *Silvester Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Stephano Duci Vngarorum salutem, et Apostolicam benedictionem*], p. 420 [doc. din 1074: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Geusae, Duci Hungarorum, salutem et apostolicam benedictionem*], p. 421 [doc. din 1074: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Salomoni Regi Hungarorum, salutem et benedictionem*], p. 423-424 [doc. din 1075: *Gregorius Episcopus, seruus seruorum Dei, Geuzae, Hungariae Duci, salutem et apostolicam benedictionem*]; formula de adresare standard pare a fi fost utilizată pentru prima dată pentru regele Coloman, vol. II, Pesta, 1829, pag. 13 [doc. din 1096: *Vrbanus Episcopus, Seruus Seruorum Dei, dilecto in Christo Filio Columbano, magnifico Vngarorum Regi, salutem, et apostolicam benedictionem*] din acest moment adresația apare constant în formă standard sau prescurtată; vol. III/2, Pesta, 1829, p. 17 [doc. din 1225, din formula de adresare lipsește prima parte a adresației: *carissimo in Christo filio*], p. 19 [doc. din același an, formulă de adresare completă], p. 48 [doc. din 1225], vol. IV/1, Pesta, 1829, p. 30 [doc. din 1235, din formula de adresare lipsește prima parte a adresației: *carissimo in Christo filio*], p. 33-34 [doc. din 1236], p. 41 [doc. din 1236], p. 88 [doc. din 1237], p. 175, p. 206 etc. [mai departe Fejér].

19 Fejér, IV/3, p. 510.

20 Fejér, IV/2, p. 27-28.

21 *DIR, Introducere*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, 1956, nota 11, p. 287.

22 *DRH, D*, doc. 32, din 17 octombrie 1345, p. 60: "*nobilibus viri Alexandro Bassarati et aliis [...] Olachis Romanis*".

23 *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. I, Partea 2 [1346-1450]. *Cu două Apendice. Documentele slavone [1189-1450] și cu portretul lui Mircea cel Mare și alu fiului seu Mihailu*, Socec, București, 1890, doc. 124, p. 160; [mai departe Hurmuzaki].

24 *Ibidem*, doc. 122, p. 158.

25 *Ibidem*, doc. 123, p. 159.

* Textul actului pontifical lasă de înțeles că Vladislav I ar fi cochetat anterior cu confesiunea latină, romană, ca, de altfel, toți înaintașii săi.

26 Despre termenii hertzog, voievod, dux belli și echivalențele lor vezi pe larg Valentin Al. Gerogescu, *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei RSR, București, 1980, p. 38-40.

27 Francisc Pall, redactorul părții dedicate diplomatiei latine din partea introductivă a *DIR* indică foarte clar: terminologia protocolară permite utilizarea lui *magnificus vir* pentru înalții demnitari regali [judelui curții regale, voievodului, banilor], în *DIR, Introducere*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, 1956, p. 287.

regele Carol Robert amintește actele de vitejie ale vicecastelanului de Unguraș [Baluanus], Mark, și a fratelui său, Nicolaus, familiarii lui Stephanus Pogan, la rândul său familiarul "măritului bărbat" [magnifici viri] Thomas Szécsényi, voievodul Transilvaniei și comite de Solnoc, în cadrul nefericitei campanii din toamna lui 1330 împotriva necredincioșilor români.

La intervenția rudei sale [proximi nostri], Thomas, suveranul le acordă nobilitatea, ridicându-i din categoria condiționarilor castrensi²⁸ la aceea de nobili deplini. Am selectat textul din prisma terminologiei protocolare utilizate de monarh ca formulă de adresare, *magnificus vir*, utilizată pentru demnitarul regal și care din această perioadă începe să fie un indicator scris pentru aristocrația, care face parte din consiliul regal²⁹.

Fixarea formulei de adresare în cadrul documentelor interne a regelui maghiar pentru baronii săi, în cursul deceniilor 2-3 ale secolului al XIV-lea, oferă însă și o perspectivă nouă asupra poziției domnitorilor transalpini, dar și moldoveni, în raport cu puternicul vecin de la Nord sau Vest, în tumultosul context politic al Sud Estului Europei³⁰ și, pentru subiectul studiului nostru, explică, din punctul nostru de vedere, cauza alegerii unor tinere nobile din regat ca soții de domni: voievozii români sunt percepuți în categoria marilor baroni ai regatului, iar faptul că, începând cu Nicolae Alexandru primesc și feude în cadrul monarhiei maghiare le asigură, în plus, și indigenatul nobiliar maghiar. Aceste afirmații sunt susținute temeinic de documentele de cancelarie existente până în prezent.

Totuși nu dorim să mergem mai departe cu exemplificările până nu aducem și în acest punct anumite clarificări.

În secolul al XIV-lea, dintre marii baroni ai Ungariei, Thomas Szécsényi s-a căsătorit a doua oară cu Anna de Auschwitz³¹, cneaghină poloneză înrudită cu Piaștii și a devenit astfel ruda regelui angevin prin ultima soție

28 DRH, D, doc. 26, p. 52-54.

29 Pe larg despre consiliul regal și impunerea pentru baronii regatului, demnitarii în funcție, a termenului de *magnificus vir*, vezi András Kovács, *Voievozii Transilvaniei și evoluția instituției voievodale până la începutul secolului al XV-lea*, București, 2005 (teză de doctorat), p. 23-28.

În interiorul diplomelor regale, monarhul îi numește de cele mai multe ori pe aristocrații cu care conducea, baronii noștri, încă din secolul al XIII-lea: *Fejér*, IV/1, p. 148 [act de la Bela al IV-lea din 1239: *quorum nos causam Baronibus nostris exposuimus intelligendam*], p. 314, p. 391, p. 402 [*de Baronum nostrorum consilio iudicaueramus*]. Nicolaus, vicejudele curții regale, îi amintește la 1239 cu formula: *Domino autem regi, et nobis simul cum omnibus regni Magnatibus*, incluzându-se printre aceștia din urmă, *Fejér*, IV/1, p. 151. De altfel, de exemplu, palatinul Dionysius, cel mai important magnat al regatului după rege, atunci când emite un document referitor la o problemă de posesiuni, în 1239 se intitulează: *Dionisius, Dei gratia, Palatinus et Comes de Zonuk*, în *Fejér*, IV/1, p. 167; formula o regăsim la p. 170 [1239]. La fel se intitula la 1244 și noul palatin Ladislaus: *Ladislaus, Dei gratia, Palatinus et Comes Simighiensis*, în *Fejér*, IV/1, p. 309; la fel o regăsim formula și în 1246, p. 442; se pare că palatinul Rolandus nu o mai folosea la 1252 sau 1255, în *Fejér*, IV/2, p. 156, p. 328; primul care o utilizează pare a fi Gyula, palatin la 1216, *Fejér*, VII/1, p. 95, iar ultimul Moys în 1270, în *Fejér*, V/1, p. 89. Despre aceste aspecte, vezi și capitoul dedicat diplomatiei latine în vol. introductiv din *DIR, Introducere*, vol. 2, Editura Academiei RSR, București, 1956, nota 5, p. 282. Din timpul regelui Ștefan al V-lea [1270-1272] în formula de autentificare a documentului prin lista demnitarilor se adaugă sintagma: "*et honores*" după "*et aliis quam pluribus, Comitatus regni tenentibus*", în *Fejér*, V/1, p. 138, ceea ce indica tocmai atribuirea funcțiilor prin voința regală și a consiliului. Despre *honor* vezi András Kovács, *Voievozii Transilvaniei și evoluția instituției voievodale...*, p. 28-31. Prima listă de demnitari de la finalul unui act regal care le atribuie acestora particula de *magnificus* aparține tot cancelariei regelui Ștefan al V-lea și datează din 19 martie 1272: "*Magnificis Moys, Palatino, Comite Soproniensi et iudice Cumanorum; Nicolao iudice Curiae, Comite Simegiensi;*" etc., în *Fejér*, V/1, p. 230; pe data de 19 mai același an sintagma nu este atașată listei, în *ibidem*, p. 236 și nu o vom regăsi decât la 5 ianuarie 1322 într-un act de la Carol Robert: "*Magnificis viris Dosa Palatino Comite de Zonuk et de Zathmar; Demetrio Magistro Tawernicorum nostrorum, Comite Vachiensi et Trinchiniensi, Magistro Lamperto, Iudice Curiae nostrae, Comite Chanadiensi et Nitriensi, Thoma Vajuoda Transilvano et Comite de Zonuk, Nicolao Bano totius Sclauoniae, Comite Suproniensi et de Camarum, Paulo Bano de Machou, Comite Syrmiensi, de Volkou et Bodrug, Dionysio Magistro Dapiferorum nostrorum, Blasio Magistro Agazonum, Paulo Magistro Tauernicorum Dominae reginae, consortis nostrae charissimae, Magistro Deseu Iudice Curiae eiusdem Dominae reginae, Magistro Blasio, Comite de Scepus et de Vjwar, Nicolao Comite Posonien. et aliis compluribus regni nostri Comitatus tenentibus et honores*", în *Fejér*, VIII/2, p. 328. De aici încolo o regăsim constant: la 2 iunie 1322, în *ibidem*, p. 337, pe 10 iunie 1323, în *ibidem*, p. 401 etc.

30 Vezi și observațiile lui Ștefan S. Gorovei din *Princeps omni laude maior...*, nota 80, p. 23, pentru sfârșitul secolului al XV-lea [Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș] referitoare la statutul doar de voievozi din percepția regală maghiară. Noi credem însă și vom arăta mai jos că, din nefericire pentru domnii noștri, poate cu excepția lui Mircea cel Bătrân, aceasta a fost percepția regalității și a cancelariei sale până la căderea Ungariei la Mohács în 1526.

31 Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301-1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Kacsics/Szécsényi.

a acestuia, așa cum ținea monarhul să precizeze cu diverse ocazii³². A fost una dintre căsătoriile cele mai înalte la care un aristocrat provenit din urmașii "descălecătorilor" maghiari putea spera în *christianitas*-ul de factură occidentală, în raport cu statutul său și această căsătorie a cimentat vechea prietenie ce-l lega de suveranul său. Thomas, dintr-o familie bună, dar cu mai puțină avere, și-a legat destinul de timpuriu de soarta pretendentului angevin și a mizat pe cartea câștigătoare³³, care i-a adus, în final, inclusiv accesul în familia regală și o situație financiară strălucită. Este un exemplu, care, prin extrapolare, la nivel de percepție medievală stabilea pentru domni români "bazinul de opțiuni matrimoniale" în teritoriul aceluia *christianitas* latin. În mediul grec, ortodox, situația era mai laxă și aceasta se observă din legăturile dinastice stabilite de domnitorii munteni sau moldoveni cu țările bulgare, imperiul sârb, ucrainenii, principii ruși sau crimeeni, înrudiți și ei, colateral, cu familiile imperiale constantinopolitane, care le ofereau un prestigiu dinastic deosebit și le înălțau prestața monarhică tuturor acestor principii din Sud Estul Europei. Este bine cunoscut că pe un astfel de matrimoniu, al Zoei/Sofiei Paleologhina cu Ivan al III-lea, și-a bazat cnezatul Moscovei din secolul al XVI-lea pretenția de a treia Romă pentru capitala lor și succesiunea Imperiului Constantinopolitan³⁴.

De asemenea, Ștefan cel Mare în urma căsătoriei cu Maria Asanina Paleologhina din principatul de Theodoro-Mangop și-a spus "țar" și și-a afirmat pretențiile de nou Constantin³⁵. Aceasta și în condițiile în care, de la jumătatea secolului al XIV-lea statele ortodoxe din Balcani cad tot mai mult sub controlul tânărilor și foarte agresivului stat al turcilor otomani, iar alianțele matrimoniale dintre statele ortodoxe devin tot mai greu de contactat. Nu trebuie să ne gândim decât la faptul că mai niciunul dintre suveranii ortodocși nu și-a asumat, în practică, după 1449 o căsătorie cu Paleologii domnitori peste un imperiu muribund³⁶.

Înceind paranteza și revenind la problema formulelor de adresare provenite din cancelaria maghiară pentru domni munteni, ne vom opri pentru început asupra aceleia din cronica arhidiaconului de Târnave, ce-l numește "baron"³⁷, apoi asupra acelei din 18 februarie 1355 unde <Nicolae> Alexandru Basarab este numit simplu de către regele Ludovic I "voievodul nostru transalpin"³⁸, așa cum fusese numit în vremurile sale bune Basarab I de către primul angevin. În acest context, scribul din cancelaria regală nu i-a acordat gratificația de "*magnificus vir*" domnului de la Sud de Carpați. La fel cum i-a refuzat-o aceeași cancelarie regală și în data de 29 august 1359, când monarhul făcea o donație în comitatul Timiș nepoților lui Zarna [Zârna?], fii lui Ladislaus [Vladislav], "credincioșii săi români", boieri fugiți din Țara Românească și intrați în slujba regelui maghiar, pe când Nicolae Alexandru nu-l mai recunoștea pe Ludovic de suzeran³⁹.

Pe data de 5 ianuarie 1365, când regele făcea publice strigările la oaste, nici răposatul Alexandru Basarab, nici fiul său, Vladislav [Ladislaus], considerat uzurpator al drepturilor regaliene prin autoimpunerea la conducerea Țării Românești, cu "învoirea trădătoare și tainica înțelegere a românilor și a locuitorilor acelei țări" [deci a țării legale am spune noi, care l-a dorit domn], nu aveau în aceste condiții decât funcția de "voievod Transalpin"⁴⁰. Desigur observăm faptul că mânia regală a fiului era mai blândă decât a ilustrului tată, care îl numise pe Basarab doar "transalpinul", desigur infidel, negându-i evident inclusiv titlul, ce să mai spunem de drepturi.

De altfel, se pare că în această perioadă nici românii care îi erau "iubiți" și "fideli" puternicului angevin nu se bucurau încă de gratificații cu rang baronial, cu toate că își vărsaseră sângele în țara sa moldoveană, unde fugise

32 *DIR, C, Trans.*, veac XIV, vol. III, Editura Academiei RSR, București, 1954, doc. 349, p. 427-428, din 1337, noiembrie 15, doc. 365, p. 440-441, din 9 februarie 1338, doc. 447, p. 514-515, din 21 septembrie 1339, doc. 448, p. 516, din 23 septembrie 1339.

33 Despre opțiunile lui Thomas, vezi mai pe larg la Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale [895-1526]*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 171-172.

34 A. A. Vasilev, *Istoria Imperiului Bizantin*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 562: "Moscova a început să fie comparată cu "Roma cea cu șapte coline" și numită "a treia Romă". Marele prinț al Moscovei a devenit "Țarul întregii Ortodoxii", iar Moscova, capitala statului rus, a devenit "noul oraș al lui Constantin" [...] la începutul secolului al XVI-lea, monahul Filotei a scris: "Două Rome au căzut și a treia durează încă, în timp ce a patra nu va mai fi".

35 Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior...*, p. 90-98, dar mai ales 95-97.

36 Donald M. Nicol, *Împăratul fără de moarte. Viața și legenda lui Constantin Paleologul, ultimul împărat al romanilor*, Editura Polirom, seria Historia, Iași, 2003, p. 50, dar mai ales 56-62.

37 Dimitrie Onciul, *Anul morții marelui Basarab voievod*, în *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de Aurel Sacerdoțeanu, vol. II, Editura Științifică, București, 1968, p. 326: "*quidam princeps seu baro potentissimus ... Alexander vayvoda Transalpinus*".

38 *DRH, D*, doc. 38, p. 70: "*wayuodam nostrum Transalpinum*".

39 *Ibidem*, doc. 40, p. 73: "*wayuoda Transalpinus*".

40 *Ibidem*, doc. 42, p. 78: "*wayuoda Transsalpinus*".

Bogdan și fii săi, "cei fulgerați de diavol"⁴¹. Cauza lipsei de gratificații titularii era probabil aceea că tocmai îi pierduseră regelui o marcă de graniță. Dincolo de ironie, motivul pentru care Balk nu apare în textul documentului din 1365 decât cu sintagma de "*strenuum virum*" și "*voivodam nostrum Maramoriensem*" rezidă în statutul său nobiliar inferior și, evident, în lipsa unui mandat de demnitar din cadrul consiliului regal⁴².

Actul de la 10 octombrie 1366 prin care regele solicita o statornicire de hotar posesional între Aciliu [Echellev] și Tilișca [Thylichke], Săcel [Ffeketevyz] și Orlat [Waraliafalu] pe lângă faptul că indica o împăcare a celor două părți aflate anterior în conflict [reapare adjectivul pronominal posesiv "*nostrum*" din formula "*wayuodam nostrum Transalpinum*" dar acum la genitiv singular, pentru Vladislav I] utilizează o sintagmă care amintește de noțiunea de *honor*; de fapt, în cazul de față îi este sinonimă până la contopire, în sensul în care nu se mai spune "teritoriul ținând de acest *honor*", ci "*parte terrarum sub vaivodatu domini Ladislai*"⁴³, adică partea ce ține de voievodatul/mandatul/*honorul* domnului Vladislav, "voievodul nostru transalpin" pentru Făgăraș și Amlaș. O noutate este plasarea în fața numelui voievodului muntean a particulei "*dominus*", utilizată în redacția de adrese pentru monarh⁴⁴, anumiți clerici⁴⁵ sau magnați⁴⁶ ai regatului, fapt ce întărește ideea unor relații mai mult decât cordiale între cei doi stăpânitori. Răspunsul capitlului din Alba Iulia prin care acesta anunța regelui hotărnicirea posesiunilor, din data de 24 noiembrie 1366, se înscrie în tiparul clasic de redacție: este amintit omul regal de mărturie, în cazul de față chiar vicevoievodul Transilvaniei, Petrus Járái, și omul capitlului, preotul Stephanus, care au ridicat semnele de hotar, despărțind posesiunile Săcel [Ffeketevyz] și Orlat [Waraliafalu] de "*terra seu tenentis magnifici viri, domini Ladislai, vaivode Transalpini*"⁴⁷.

Spre comparație dăm un act al conventului de la Cluj Mănăstur din 1368 și două adrese către voievozii Transilvaniei. Actul conventului amintește de chemarea la oaste contra lui Vladislav I din 1368 și îl menționează pe comandantul armatei regale, Nicolaus Lackfi: "*magnifico viro, domino Nicolao, woyuoda Transsilvano et comite de Zonuk*"⁴⁸; adresele sunt după cum urmează: una din 1408 a vicevoievodului Transilvaniei, Johannes Dobokái cu referire la stăpânii săi: "*magnificorum virorum, dominorum nostrorum metuendorum wayvadarum*"⁴⁹, iar a doua expedită de congregația comitatului Cojocna pentru voievodul Transilvaniei la 1467: "*Magnifico viro Johanni,*

41 *Ibidem*, doc. 43, p. 80-81.

42 În 1373 Balk și frații săi, fiii răposatului Saaz voievodul, purtau titlul de *magister* și erau familiari ai curții regale [*aule nostre familiares*], cf. Ioan Mihalyi de Apsa, *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*, ediția a II-a, Editura Societății Culturale Pro Maramureș "Dragoș Vodă", Cluj Napoca, 2000, doc. 36, p. 65. Tot în același an pe data de 30 octombrie voievodul Balk este amintit și cu funcția de comite al comitatului Maramureș, *ibidem*, doc. 38, p. 69. La 18 noiembrie 1378, Balk și fratele său, Drag, erau amintiți cu funcția de comiți de Maramureș și Sătmar, *ibidem*, doc. 41, p. 73. În final pe 25 noiembrie 1387 sunt amintiți ambii frați ca "*magnificorum virorum Balk et Drag Woywode inter ceteros honores Comitum Siculorum*", *ibidem*, doc. 52, p. 87.

43 DRH, D, doc. 44, p. 83.

44 Fejér, IV/3, p. 12: *Quod cum Dominus Bela Rex; ibidem*, p. 80: *Dominus Rex, et Domina regina eiusdem monasterii fundatores maluerint etc.*

45 DIR, C, Trans., veac XIV, vol. II, doc. 451, p. 223-226: *venerabilis pater dominus, frater..., dominus Ladislav prepositus...*, în DIR, C, Trans., vol. III, doc. 56, p. 41-253; Fejér, IV/1, p. 97: *Dominus Vrias Abbas, Pater venerabilis praefatae Ecclesiae...*

46 *Documenta Romaniae Historica, seria C, Transilvania*, vol. X, Editura Academiei RSR, București, 1977, doc. 247, p. 253-256: "în ce privește pâra pornită împotriva lui de acel magistru Toma în adunarea obștească a pomenitului *domn al nostru, voievodul*, cuprinsă în acea scrisoare a *domnului nostru voievodul*"; Fejér, XI, p. 506: *et ipse Dominus Joannes Vajda, in loco certaminis de equo suo in terram prostratus et deiectus, annotatus Theodorus equum sub ipso habitum, eidem Domino Vajda contulisset...; hodie a Magnificis Dominis, Nicolao (Ujlaki) Waywoda, et Ladislav de Palocz (Curiae regiae Judice) ad nos in legacione aduenisse [...] et iam Dominus Nicolaus, Waywoda Transilvanus, per se profecturus est Wienam, predictum Mathiam captum, ad Strigonium reducturus, qui Matthias captus interim pro obside in manibus Minorum, Dionysii Archiepiscopi Strigoniensis, et eiusdem Nicolai Waywode Transilvani debet permanere, quousque predicta castra regia Domino nostro Regi restituentur*, în *ibidem*, p. 260-262.

47 DRH, D, doc. 45, p. 84. Adresa pentru regele Ludovic: "*Excellentissimo principi domino Lodouico, dei gratia illustri regi Hungarie, domino ipsorum naturali*".

48 *Ibidem*, doc. 52, p. 92.

49 Barabás Samu, *A romai szent birodalmi gróf Szeki Teleki Család oklevéltára. A család úldozatál a Maros-Vásárhelyi levéltarból kiadja*, vol. I [1206-1437], Az Athenaeum R. Társulat könyvnyomdája, Budapest, 1895, doc. 255, p. 329-330 [mai departe Teleki].

comiti de Sancto Georgio et Bwzyn, *wayuoda Transsilvano Siculorumque comiti domini ipsorum multum metuendo et precolendo, universitas nobilium comitatus de Colus notificamus eidem vestre magnificentie*⁵⁰.

La 20 ianuarie 1368 în privilegiul pentru negustorii brașoveni, negociat cu magistrul Demetrius Lepes, cavalier al curții și sol regal însărcinat cu această problemă, Vladislav se intitulează "*Dei et regi maiestatis gracia weyuoda Transalpinus et banus de Zeurino*"⁵¹.

Regele îl numește în două acte consecutive, din martie 1368, simplu Layk, "voievodul transalpin", dar sunt două mandate pentru prietenul și demnitarul său, Benedictus Himfi, nu citatoria sau prorogatoria⁵². În septembrie, relațiile maghiaro-muntene erau din nou proaste datorită situației țaratului de la Vidin și războiul bătea la ușă⁵³. Urmează câțiva ani în care relațiile oscilează între înțelegere și conflict, stare ce se va perpetua în fapt până la moartea domnului muntean și chiar și în timpul domniei fratelui său, Radu I [cca. 1377-1385]. Mai notăm doar că în 1372 Vladislav se intitula *baron* de Făgăraș și Amlaș⁵⁴ atunci când făcea câteva donații, iar în 1374 regele își chema de urgență prietenul și apropiatul Benedictus Himfi, "specialistul" pe problemele muntene pentru a rezolva o situație a unor boieri transfugi dintre care unul, Selibor, om de casă al voievodului, căci nu știa cum va reacționa domnul dacă îi primea⁵⁵.

Un act al castelanului de Făgăraș, Paulus Thomoryi, din 1511 întărea niște posesiuni ale unui anume Costea, primite de strămoșii acestuia de la "*quondam magnifici domini Mirce vajvode partium regni Transalpinarum et bani Zveriniensium*"⁵⁶.

Calitatea de nobil indigen a domnitorului, în cazul de față Mircea, este probată inclusiv prin faptul că, la fel ca orice mare magnat al regatului, cu posesiuni în Transilvania, la 1399, procuratorul său Nicolaus de Ludas îi apără cauza în congregația generală a Transilvaniei pentru domeniul cetății Bologa: "*Nicolaus de Ludas pro mag-nifico viro domino Meche, waywoda partis Transalpine, cum procuratoriis litteris eiusdem...*"⁵⁷.

Regele Sigismund de Luxemburg scriind unui apropiat al său la data de 23 martie 1399, amintea faptul că doar cu o zi în urmă îi scrisese "*fidelis nostri, dilecti magnifici viri, domini Merche, woyuode Transalpine*"⁵⁸. La 4 aprilie 1404 vorbind despre pierderea cetății Turnu [Nicopolul Mic] regele Sigismund arăta că a fost cucerită de sultanul Baiazid de la "*Merche, waiuoda, familiari nostro*"⁵⁹. Peste câțiva ani relațiile s-au stricat, iar regele a fost atacat la o Posadă, cu pierderi⁶⁰, de un Mircea căzut pe panta infidelității și care relua alianța cu polonii prin 1411⁶¹.

Pe data de 10 iulie 1424 regele-împărat Sigismund scria despre domnitorul Dan al II-lea ca despre "*fidelis nostri magnifici Daan vajvode*"⁶². La 10 noiembrie același an Dan mulțumea "*dominus meus naturalis et graciosissimus*" pentru faptul că i-a permis să bată monete numite popular fileri și denari mici din "*sue regie maiestati immensas graciaram accione*"⁶³. La 4 aprilie 1425 Sigismund îi scria lui Dan un mandat, redactat ca pentru un înalt demnitar regal exercitându-și *honorul* în părțile supuse autorității Sfintei Coroane, ca nu cumva să-i oblige pe brașoveni să-i primească moneda. Nu este prezentă sancțiunea în forma ei clasică: *aliud secus non facturi*⁶⁴, ci "*aliud pro nostra*

50 Béla Ivány, *A Tomaj Nemzetségbeli Losonczi Bánffy család története. Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczi Bánffy család történetéhez*, vol. II [1457-1526], Hornyámszky V. R. T. M. KIR. UDV. könyvnyomda, Budapest, 1928, doc. 75, p. 90-91 [mai departe *Bánffy*].

51 *DRH*, D, doc. 46, p. 86.

52 *Ibidem*, doc. 47-48, p. 88-89.

53 *Ibidem*, doc. 51, p. 91. Pe larg la Maria Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, Editura Academiei RSR, București, 1981, *passim*.

54 *Ibidem*, doc. 59, p. 103.

55 *Ibidem*, doc. 63, p. 107.

56 *Ibidem*, doc. 103, p. 170.

57 *Ibidem*, doc. 104, p. 171.

58 *Ibidem*, doc. 105, p. 171. Un studiu solid asupra politicii orientale a lui Sigismund de Luxemburg în acești ani, cu toate evidentele erori, datorate clarificărilor ulterioare rămâne cel al lui I. Minea, "*Politica orientală a împăratului Sigismund. Note istorice*", Tipografia Convorbiri Literare, București, 1919.

59 *Ibidem*, doc. 108, p. 177.

60 *Ibidem*, doc. 112, p. 182.

61 *Ibidem*, doc. 115, p. 187-188.

62 *Ibidem*, doc. 140, p. 225.

63 *Ibidem*, doc. 141, p. 227.

64 Mai mult despre aceste aspecte la Francisc Pall, *DIR, Introducere*, vol. II, p. 299.

gracia non facturi in premissis"⁶⁵. Prin documentul din 1426, noiembrie 5, monarhul stabilea cu consiliul baronilor militarii necesari pentru paza voievodului Dan în părțile Transalpine ale împăratului-rege Sigismund; formulele de adresare sunt neschimbate față de documentele anterioare⁶⁶.

Încheiem acest lung expozeu, prin care am dorit să arătăm că din percepția monarhului și, implicit, a tuturor factorilor de decizie de la nivelul superior al regatului maghiar, domnitorul sud carpatic era văzut asemenea unui magnat, unui înalt demnitar al curții⁶⁷, unui familiar al regelui, cu un act de la Vlad Țepeș care scria brașovenilor că îi va apăra de inamicii lor așa cum toți domnitorii din familia lui Mircea au făcut pentru Sfânta Coroană și pentru sfânta credință romană, ca niște credincioși fideli⁶⁸.

Considerând că aceste explicații au avut rolul de a consolida anumite aspecte de percepție, de imagine, în raporturile maghiaro-muntene, deja intuite și discutate parțial de Nicolae Iorga, P. P. Panaitescu, Maria Holban sau Ștefan Ștefănescu, putem aborda și tema centrală a acestui studiu: doamnele muntene de origine maghiară sau provenite din regatul maghiar.

1. Doamna "Marghita"/Margareta [?] a lui Basarab I.

În ordine cronologică prima vizată ar fi doamna "Marghita", soția voievodului Basarab I [ante 1324-1352]. Din start se nasc câteva întrebări firești: de unde s-a încetățenit la un moment dat în istoriografia noastră numele de Marghita/Margareta și de ce natură sunt sursele care o numesc astfel? căci, în fapt de abia spun câte ceva despre întemeietor, și, nu în ultimul rând, de ce a fost considerată de origine maghiară? Ultima nelămurire ar fi legată de numărul de matrimonii: a fost această doamnă singura soție a primului Basarab? Să pornim logic, pe rând, sperând să îndepărtăm măcar câteva mici văluri.

De problema originilor lui Basarab I și ale tatălui său, Thocomerius⁶⁹, cu toată polemica renăscută recent de

65 DRH, D, doc. 146, p. 235: "*Sigismundus, dei gratia Romanorum rex semper Augustus...fidei nostro dilecto, specatbili et magnifico Daan, parcium nostrarum Transalpinarum wayuode, salutem et gratiam*". Spre comparație, aproape la fel este redactat mandatul pentru castelanii de Bran, doc. 148, p. 236. Doc. 149, p. 238 referință a regelui-împărat la fostul voievod al Transilvaniei identică ca formulare cu cea către Dan. Spațiul geografic doar diferă. Mai mult, în documentul 149 din 8 mai 1426 regele Sigismund afirmă expres că Sfânta Coroană era direct interesată în *parcium nostrarum Transsilvanarum ac parcium nostrarum Transalpinarum*.

66 *Ibidem*, doc. 151, p. 242-243. Doc. 128, 129 și 169 din DRH, D, anii 1419, 1429. Egumenul Agaton a primit, de altfel, privilegiul redactat în slavonă la Pojon. Sigismund pare în acești ani adevăratul suveran al Ungrovlahiei, care este una din numeroasele sale posesiuni. Aceasta nu însemna în acest caz decât acceptarea unor realități evidente: statul muntean trebuia prezervat și aceasta nu se putea face decât prin cel mai puternic monarh al perioadei. Trebuie să fi fost, probabil, o dovadă de înaltă prețuire să fii familiarul direct al împăratului.

67 Adrian Andrei Rusu a observat, la rândul-i, faptul că domnii de peste munți aveau obiceiul de a se considera egalii voievozilor numiți ai Transilvaniei: "Real, dar parțial nedrept, domnii de peste munți se socotiseră egalii voievozilor transilvani, cu toate că autoritatea lor internă era incomparabil mai substanțială.", în *Ștefan cel Mare și Transilvania. Un inventar critic, date nevalorificate și interpretări noi*, în *Analele Putnei*, I, 2005/2, p. 94.

68 DRH, D, doc. 338, p. 456-458.

69 István Vásáry, *Cumans and Tatars. Oriental military in the pre Ottoman Balkans, 1185-1365*, Cambridge U. P., 2005, p. 159, autorul afirmă că susține punctul de vedere al lui Györfy G. care a văzut diploma regală în original și ar fi citit *Thotomery*.

Privilegiul cu numărul DL 2733 din 26 noiembrie 1332 [cu traducerea română în DRH, D, doc. 25, p. 51-52] se găsește în fotocopie, postat pe site-ul oficial al Arhivei Naționale a Ungariei în formă digitalizată la adresa: <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a110505htm?v=pdf&q=JELZ%3D%282733%29&a=list>, accesat 10.09.2012.

Cu toate că există o umbră deasupra literei citite ca și "c", totuși, înclin și eu să cred că ar putea reprezenta și un "t", deoarece, mărit textul foarte mult, acel c/t seamănă foarte mult cu "t" din "*merita*" [*eximia merita que nobis...*], iar partea inferioară a literei are tendința de a se curba spre interior. Dacă s-ar citi Thotomerius/Thatamerius, după cum observa și autorul maghiar, atunci numele ar fi unul întâlnit în Ungaria în acea perioadă, *ibidem*, p. 152 și nota 6. În plus, am semnalat la rândul nostru, ca o "curiozitate", pe lângă vicecancelarul regal atestat între 1332-1351/1368, pe iobagul cnezial *Thathemirus Rufus*, jurat asesor districtual în Hațeg la 1360, DL 41429; pe *Tatamerius de Zalathna Banyá* [Zlatna], locuitor de acolo, fiul lui Kend, fratele lui Nicolaus, Ioannes, Henneng, Blasius, Ladislaus și Stoyan, care în 1363 se afla în conflict cu voievodul de Beiuș, Iwan și frații săi, pentru câteva crime, *Fejér*, VII/3, p. 46; de asemenea, pe cnezul *Tatamyr* la 1366, în DRH, C, *Trans.*, XIII, doc. 61, p. 107; de asemenea pe cnezul *Thamerius* la 1372, DRH, C, XIV, doc. 152, p. 238; amintim pe un nepot de soră al lui Balk, *Thatamir*, decedat în luptele lui Ludovic, amintit ca atare în 1387, în *Fejér*, X/1, p. 372. Observăm că este un nume comun românesc din Hațeg, Apuseni, Maramureș și Banat.

către Neagu Djuvara⁷⁰, nu credem că mai este util să amintim. Așa, după cum just observa încă din anul 2001 Constantin Rezachevici, acesta este denumit în mai toate diplomele regale *Olacus*, deoarece națiunile de contact din regat erau bine cunoscute⁷¹: pecenegi, cumani, sași, secui, români etc. Sigur, numele domnitorului și al tatălui său pot fi cumane⁷², dar în cazul de față evidența etnică este confirmată definitiv de un rege⁷³ înconjurat de schismatici și păgâni pe care îi cunoștea foarte bine. De altfel și pontiful roman știa acest lucru și o amintea destul de des: "la 16 iunie 1332 Sfântul Părinte Ioan al XXII-lea îi scria regelui Carol Robert că "[...] ni s-a arătat din partea ta, că, uneori, când tu, fiule prea scump, mânat de râvna credinței catolice, pornești cu oastea împotriva schismaticilor și ereticilor necredincioși învecinați cu regatul tău (subl. n.), și se întâmplă adesea să ajungi cu oastea ta în niște locuri atât de uscate și de sterpe"⁷⁴; același pontif Ioan al XXII-lea scria la 11 iulie 1334 de data aceasta "tuturor credincioșilor întru Hristos aflători în regatul Ungariei și în alte ținuturi supuse preaiubitului întru Hristos fiu al nostru, ilustrul rege al Ungariei [...] voi îndurați de la schismatici, tătari, păgâni și alte neamuri amestecate de necredincioși, năvăliri, pustiiri, luări în prinoare, robiri, întemnițări și alte felurite soiuri de cazne și chinuri nenumărate (subl.n.)"⁷⁵; la 11 iulie 1351 Clement al VI-lea scria despre faptul că "în regatul și în preajma regatului său al Ungariei (subl. n.), se află mulți schismatici, filistenii, cumani, tătari, păgâni și necredincioși, pe care are de gând să-i facă a primi Sfântul Botez"⁷⁶; la 1 august 1410 papa Ioan al XXIII-lea se adresa trimisului său din Ungaria, episcopul de Placentia, "reformatoris [...] in spiritualibus" pentru stârpirea ereziei care a cuprins credința romană din cauza apropierii la granițele regatului de neamurile amestecate ale cumanilor, tătarilor, românilor și a altora⁷⁷, ideea repetându-se și în documentul din 18 august 1410⁷⁸*

Referitor la prima întrebare, conform lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, cei care au lansat în cronicile lor numele de Marghita/Margareta pentru doamna lui Basarab I au fost Dionisie Fotino și Tunusli⁷⁹, pe când genealogia Cantacuzinilor o numește doar Cneajna [*< kneaghina=fiica cneazului*]⁸⁰. Cum toată genealogia primilor Basarabi până la 1352/1364 era un amestec fantasmagoric, iar unii continuă să-l perpetueze pe internet mergând până la Imperiul Roman, credem că referința din Genealogia Cantacuzină se referea la prima soție a lui Nicolae Alexandru, iar Fotino și Tunusli la soția lui Basarab I [Radu Negru din primele genealogii]. Alexandru Lapedatu, într-o încercare extraordinară de a curăța balastul genealogic de deasupra familiei lui Basarab, arăta că tradiția populară nealterată știa că doamna catolică a lui Negru Vodă, Marghita, a ridicat biserica din Câmpulung [Cloașter], iar urmărită pentru acest fapt de soț sau amărâtă că el i-a distrus biserica se sinucide în *Pârâul Doamnei*⁸¹. Istoricul urmează apoi un fir logic și demontează legendele despre Negru Vodă. În nota 1 de la pagina 291 arată aceleași surse ca și Hașdeu, dar acestora le adaugă și altele. Din expozeul lui Alexandru Lapedatu devine clar că sursa de

70 Thocomerius. *Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești*, Editura Humanitas, București, 2007, respectiv "Răspuns criticilor mei și neprietenilor lui Negru Vodă", Editura Humanitas, București, 2011.

71 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 68-70.

72 Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun [1432]*, vol. I, ediția a V-a, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, p. 316: "părinte cuceritor"; p. 386. Nicolae Stoicescu, Florian Tucă, 1330. *Posada*, p. 64, notă: Basarab, "tatăl dominator" ce i-a înfrânt pe tătarii negri din fosta Cumanie Neagră = Negru Vodă, plus alte explicații plauzibile. István Vásáry, *Cumans and Tatars. Oriental military in the pre Ottoman Balkans...*, o analiză foarte echilibrată la p. 151-153.

73 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 69.

74 *DIR, seria C, Transilvania, veacul XIV*, vol. III, doc. 95, p. 271-272.

75 *Ibidem*, doc. 197, p. 328-329.

76 *DRH, seria C, Transilvania*, vol. X, doc. 45, p. 40.

77 Hurmuzaki, I/2, doc. 385: "hereses pullulant et imunerabilia catholice fidei ex propinquitate, quam habent cum Cumanis, Philistis, Valachis, Tartaris et quamplurimis aliis infidelibus in finitibus partibus commorantibus, ..." , p. 466-468.

78 *Ibidem*, doc. 386, p. 468-469. Bonifaciu al IX-lea într-o scrisoare emisă din Roma la 15 decembrie 1399 este și mai explicit atunci când afirmă: "in oppido de Corona seu vulgariter Brascho nuncupato Strigoniensis dioceses in **confinibus christianitas situato**", în *Ub.*, III, doc. 1445, p. 246-247. La fel Martin al V-lea când face referire la "Transilvanensis dioceses in **ultimis confinibus regni Hungarie constitutum**", în *Ub.*, IV, doc. 2092, p. 402.

* Pasajul este preluat, cu mici modificări la notele de subsol, din teza noastră de doctorat: *Proscriși și infractori în Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj Napoca, 2007, p. 4.

79 Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 207.

80 *Ibidem*.

81 Alexandru Lapedatu, *Cum s-a alcătuit tradiția națională despre originile Țării Românești*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională al Universității din Cluj*, vol. II/1923, Editura Cartea Românească S.A, București, 1924, p. 290.

inspirație rămâne pomelnicul de la Câmpulung Muscel⁸². Dimitrie Onciul scria într-unul din articolele sale din 1916 că pomelnicul de la Câmpulung a fost rescris, "prefăcut și înnoit" [după o însemnare de pe manuscris probabil], în anul 1701 și se păstra la Biblioteca Academiei Române cu cota mss. 3722⁸³. "Io Basarab Voevod i gospod a ego Marghita". Faptul că doamna Marghita apare în pomelnicul de la Câmpulung ar avea logic/teologic doar o explicație: deoarece biserica ortodoxă interzice[a] pomenirea morților de alte confesiuni la liturghie în cadrul proscomidiei, în afara rugăciunilor personale pentru adormiți făcute pe lângă slujbele rânduite, iar, de exemplu, a doua soție a voievodului Nicolae Alexandru, Clara, cunoscută ca și de confesiune latină, nu este pomenit alături de soțul ei [prima soție, Maria, este amintită] aceasta conduce la ideea confesiunii grecești pentru soția lui Basarab schismaticul, fiul lui Thocomerius - Thotomerius. Vom oferi, totuși, mai jos trei ipoteze de lucru, deci alte două pe lângă cea logică/teologică.

Este posibil să fi fost o eroare de scrib la 1710, la recopiarea textului, sau la 1758-1762? Faptul că "iereul" Nicola nu a știut să facă asocierea dintre Nicolae și Alexandru, de fapt, deja confundat ireversibil în mentalitatea vremii cu Radu Negru Vodă, să nu fi fost singura eroare? Și acest lucru este posibil, dar, de exemplu, lista mitropoliților din copia de la 1826-1831 este redată acurat⁸⁴, fără erori grafice. Dar această copie de pomelnic cuprinde lista domnitorilor pe care Onciul o știa ca incompletă, căci erau două tipuri. În copia din 1831 acestea par a fi combinate, după cum remarcăm din cele două descrieri de la 91 de ani distanță. Din punctul nostru de vedere, cu toate posibilele erori grafice, credem că doamna lui Basarab se numea Marghita⁸⁵ <Margareta, dar, în privința confesiunii, aducem în discuție cele trei posibilități despre care aminteam mai sus: (a) fie a fost catolică, dar a trecut la ortodoxie, (b) fie a fost ortodoxă și, posibil, nici din Regatul Ungariei, (c) fie a fost catolică, dar asocierea ei cu biserica ctitorului ortodox a fost atât de puternică [prin donații, susținere de alt tip, coctitor] încât s-a trecut în acest caz peste orice opreliști rituale liturgice. Pe ce ne bazăm afirmațiile? Pe comparația cu pomelnicul Mănăstirii Bistrița Moldoveană. Nici acolo nu apar doamnele știute ca și de confesiune latină: Margareta-Mușata, Ringalla, Maria Holszanka, rudele guvernatorului Ioan de Hunedoara măritate cu domnii Moldovei, și cu toate că unele sunt cunoscute bine [Ringalla, soția ctitorului, Maria, nora ctitorului] și din familia imediată a ctitorului [Alexandru cel Bun], pomelnicul le trece cu vederea. La fel cum îl trece cu vederea pe armeanul sau evreul Aron [nume domnesc Petru]⁸⁶, la fel cum trece cu vederea pe fii și soția lui Iuga Ologul, fratele lui Alexandru ctitorul, pe soția lui Ștefan I, fratele ctitorului, sau pe cea a lui Petru I, cu fii ei Roman și Ivașcu, verii primari ai domnului. Aceasta ar lămurii primele două situații expuse. Atunci, din contextul prezentat, opțiunea noastră este fermă pentru ultima variantă.

Credem, ca o completare sau ca o explicație suplimentară, că asocierile ctitoriale foarte puternice ar putea să explice și diferența de nume dintre cele două pomelnice muntene pentru doamnele lui Radu Voievod, nepotul doamnei Marghita: Ana⁸⁷ [pomelnicul de la Câmpulung Muscel⁸⁸] și Kalinikia⁸⁹ [Mănăstirea

82 *Ibidem*, p. 291. Aceeași sursă o dădea și Constantin Kogălniceanu, *Cercetări Critice cu privire la Istoria Românilor, Basarab I zis Negru Vodă întemeietorul Țării Românești*, Fascicola I, Minerva, Institut de Arte Grafice și Editura, București, 1908, p. 5.

83 Dimitrie Onciul, *În chestiunea bisericii domnești de la Curtea de Argeș*, în *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de Aurel Sacerdoțeanu, vol. II, Editura Științifică, București, 1968, p. 239-240. Pr. lect. dr. Radu Tascovici indică faptul că pomelnicul este din 1710, copiat de Nicola "iereul" [înnoit la porunca lui chir Iosif ieromonah hagiul] și recopiat între 1758-1762 și adus la zi în timpul egumenului Nicodim Belețeanul. De fapt, aflăm mai departe, că înscrisul din 1710 nici nu mai există, doar copia din 1762, o altă copie din 1784 identificată în 1925 dispărând și ea până în prezent. În schimb a fost redescoperită copia din 1831, care fusese considerată pierdută; cota BAR dată de Onciul este de fapt cota copiei din 1758-1762, în *Manuscrisele copiate în Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung*, în *Revista Teologică*, nr. 3, Editura Andreiană, Sibiu, 2007, p. 306-307.

84 Pr. lect. dr. Radu Tascovici, *Manuscrisele copiate în Mănăstirea Negru Vodă...*, p. 312-315. Totuși observăm susceptibilitatea istoricului C-tin Rezachevici de a o numi pe doamna lui Basarab în *Cronologia critică a domnilor...*, planșa I1.

85 În 1213 Registrul de la Oradea atestă pe o *Margueta*, slujnica preotului Custodia, ceea ce ne face să credem că probabil astfel trebuie să-și fi spus doamna, iar primii redactori ai pomelnicului să fi scris tocmai această formă, care la dese recopieri să fi ajuns din Margueta Margita, în *DIR, C, XI-XIII*, doc. 67, p. 48.

86 Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, f. ed. București, 1941, p. 86.

87 Conform unei cronici sârbești fiică a cneazului Lazăr al Serbiei, la C-tin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu*, Editura Albatros, București, 1998, p. 374. Să reținem din cronică doar ideea de bază, posibilitatea ca doamna Ana să provină dintre vârfurile nobiliare sârbești.

88 Nicolae Șerbănescu, Nicolae Stoicescu, *Mircea cel Mare [1386-1418]. 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 12.

89 Asupra originilor sale vezi discuțiile de la Panaitescu, Andreescu, Șerbănescu și Stoicescu, *op. cit.* la capitolele dedicate familiei lui Mircea.

Tismana⁹⁰]. Clericii [ieromonahii] de la Câmpulung o pomeneau pe Ana, ca coctitor/donator al bisericii lor, iar cei de la Tismana pe Kalinikia doamna, care făcuse donații de sate⁹¹ mănăstirii soțului. După cum au observat și alți istorici, când Dan I-ul face donații mănăstirii, în numele răposatului său tată nu o amintește pe Kalinikia doamna⁹², Dan al II-lea o numește "lelea" [mătușă, soră mare], dar Vlad Dracul reântărește donațiile făcute de "doamna Kalinikia, bunica domniei mele"⁹³.

În legătură cu numele purtat de prima doamnă a Țării Românești, acesta este acela al unei sfinte din epoca primară, adorată atât în Occident, cât și în Orient, dar sub nume diferite [Sfânta Margareta de Antiohia - Sfânta Marina]. După 1271, în spațiul regatului maghiar, cel puțin, desigur adoptarea antroponimului Margareta pentru fete va fi conexasă tot mai mult cu inițierea procesului de beatificare al fiicei regelui Bela al IV-lea al Ungariei. Interesantă este semnalarea în contextul mai sus amintit a unei biserici cu hramul Sfânta Marina în Câmpulung cu o datare ce merge din secolul al XIII-lea până în secolul al XVI-lea⁹⁴.

Prima Margareta menționată în spațiul transilvănean, de unde s-a presupus că venea "doamna catolică" a lui Basarab, este fiica lui Forcasius, soția lui Torcunca, atestată de Registrul de la Oradea la 1234⁹⁵ sub forma *Margaretha*. Ea era acuzată că a donat o posesiune Ioaniților fără știrea fraților ei. La 1 iulie 1296 capitlul bisericii Transilvaniei emitea un act în care era numită și o *Margaretha*, soția lui Iwanka, mama lui Johannes și Gregorius, bunica lui Johannes, care împreună cu nepotul Johannes îi oprește pe fiii săi să vândă anumite proprietăți din comitatul Cojocna nobililor de Geoagiu⁹⁶. O amintim tocmai în opoziție cu nobila doamnă Margaretha de la 1234, care dona posesiuni Ioaniților. Cea de a doua pare conexasă unui mediu antroponimic de extracție confesională orientală, cu un background slav, prin soțul ei, nobilul Iwanka. La 1313 avem atestată o *Margareta*, fiica lui Tyuan, sora Scolastic-ăi, din spațiul german din apropierea comitatului Alba⁹⁷.

Probabil că doamna lui Basarab ar trebui văzută ca provenind din această zonă sudică a Transilvaniei, unde numele de Margareta este destul de bine documentat în familiile de greavi, sau poate chiar din Câmpulung și împrejurimile sale⁹⁸, zonă de certă colonizare și expresie săsească până spre sfârșitul secolului al XV-lea. Familiile greviale săsești erau destul de puternice și mândre de originea și statutul lor. Poate trebuie menționat faptul că de abia după zdrobirea revoltei lui Henning de Petrifalău lângă cetatea Rupea [Cohalom] de către trupele de cavalerie ușoară ale cumanilor și celelalte trupe ale voievodului Thomas [1324], regele Carol Robert a avut liniște deplină în Transilvania dând mână liberă de acțiune rudei sale violente și corupte⁹⁹.

Răspunsul la ultima întrebare din această parte, aceea a multiplelor matrimonii, acesta, din punctul nostru de vedere, este destul de clar: din ceea ce dispunem până în prezent nu se probează o astfel de posibilitate. Basarab și doamna sa, Margueta/Marghita/ Margareta/X, au avut însă moștenitori siguri. Urmașii cuplului domnesc au fost o fiică [vezi *infra*] și mai mulți fii, după cum ne informează un act din cancelaria maghiară din 19 mai 1335, care, amintind de dezastrul de pe drumul de întoarcere al armatei regale, afirmă că acesta a fost produs de "*Bazarab Olacus et filios eius*"¹⁰⁰. Pe unul dintre ei, probabil singurul supraviețuitor al tatălui până la 1351/1352, îl cunoaștem după numele de botez "*Alexandrum Bozorabi*"¹⁰¹, adică Alexandru al lui Basarab. Unul dintre acești fii fusese oferit de tatăl său ca ostatec la curtea regală maghiară, ca parte a ofertei de pace propusă suveranului angevin: "*voi trimite la curtea voastră pe unul dintre fiii mei, pentru ca să servească pe banii mei și pe cheltuiala mea*"¹⁰².

90 *Ibidem*, p. 8.

91 P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 47-48.

92 *Ibidem*, p. 42.

93 *Ibidem*.

94 Gheorghe I. Cantacuzino, *Săpături arheologice la monumente din Câmpulung*, prezentare din 2006 în cadrul celui de-al șaptelea simpozion al Asociației Arhitectură Restaurare Arheologie, vizualizată pe internet: http://www.simpara.ro/ara7/a7_01_10.htm, accesat la 12.09.2012.

95 *DIR*, C, XI-XIII, doc. 67, p. 143.

96 *DIR*, C, XIII/2, doc. 476, p. 425.

97 *Ub.*, I, doc. 333, p. 306.

98 Tudor Sălăgean, *Un voievod al Transilvaniei: Ladislau Kán [1294-1315]*, Editura Argonaut, Cluj Napoca, 2007, p. 120, ideea clară a unui control a lui Ladislaus Kán asupra zonei Câmpulung, conexasă și cu prezența pietrei tombale a lui Laurencius.

99 Vezi și *Ibidem*, p.180-184.

100 *DRH*, D, doc. 29, p. 57.

101 *Ibidem*, doc. 38, p. 70.

102 George Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, *Cronica pictată de la Viena*, Tipografia Bucovina, București, 1937, p. 234.

Probabil că, din punct de vedere al vârstei s-ar fi încadrat acelei categorii a aproziilor de curte [*aule iuvenis*]¹⁰³. Pál Engel considera că aprozii de curte se numeau *aule parvulus*, iar pajii/tinerii curții erau *aule juvenis*, primii în rang fiind cavalerii curții, *aule miles*; aceștia s-au generalizat la curtea angevină în perioada 1311 [tinerii] - 1321 [aprozii] - 1324 [cavalerii]¹⁰⁴.

Ceea ce pare cert este faptul că o parte dintre fiii lui Basarab trecuseră de ucenicia armelor, deci se puteau considera deja luptători. Acest fapt ne mai arată și faptul că Basarab trebuie să fi fost trecut de 40-45 de ani la 1330. Dacă întemeietorul nu ar fi fost trecut de o vârstă medie, ar însemna că toți voievozii Țării Românești de după el să fi fost niște adolescenți. În sprijinul acestei idei vin câteva informații din spațiul balcanic. Conform memoriilor împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino, între 1323 și 1330 ungro-vlahii și sciții [tătarii] l-au sprijinit pe țarul Mihail al III-lea Șişman [1323-1330] să preia puterea în Bulgaria¹⁰⁵.

Având în vedere că în această perioadă Basarab apare ca și voievod al Țării Românești, este deja cunoscut faptul că el l-a sprijinit pe Mihail al III-lea și în 1323 și în bătălia pierdută cu sârbii la Velbujd [28 iulie 1330]¹⁰⁶. Faptul a fost confirmat în prefața *Zakonik*-ului lui Ștefan Dušan, unde țarul sârb amintește cum tatăl său a luptat și contra lui "Basarab Ivanco, socrul țarului Alexandru" în bătălia deja menționată¹⁰⁷. Cel care a pus primul în circulație știrea pare a fi Bogdan Petriceicu Hașdeu. Dincolo de încercările sale fantezite de a explica numele de Basarab = ban sarab [banul sarabă]¹⁰⁸ sau inventarea, în plus, după lecturarea unui pasaj al textului pe care îl reproducem mai jos, a unui Alexandru [prin neînțelegerea apoziției dezvoltate a textului], tocmai datorită haosului genealogic a primilor noștri domni munteni¹⁰⁹, totuși, istoricul aduce unele informații valoroase inclusiv semnalarea capetelor de negri de pe monedele angevine din Ungaria.

Cum este redactat exact textul din prefața *Zakonik*-ului, reproducem după studiul lui Hașdeu din opera deja citată: "Alexandru țarul bulgarilor și Basarab Ivanca **socrul țarului Alexandru** al învecinaților Negri-Tătari și domnia săsească și alți domni cu dânșii"¹¹⁰ [ne-am permis o mică modificare/inversare în traducere deoarece textul sîrbesc are următoarea redacție: Alezendra xara Blagarmu n Basarabu Ivanka tasta Alezendra adică "și Basarab Ivanka" nu "și Ivanco Basaraba" pentru care optase Hașdeu în traducerea sa].

După dezastrul de la Velbujd, unde țarul Mihail fie a murit ucis sub calul său, fie la câteva zile după aceea din cauza rănilor, armata sa s-a destrămat, iar regele sârb Uroš și-a repus sora repudiată și nepotul, Ioan Ștefan, pe tronul bulgar¹¹¹. Ultima soție a țarului Mihail, sora basileului Andronic al III-lea Paleologos, a fost alungată din capitală, iar drept răzbunare, împăratul grec a ocupat Sudul Bulgariei¹¹². La câteva luni distanță Ioan Alexandru, nepot de soră al lui Mihail al III-lea și ginerele lui Basarab, dă o lovitură de stat și preia puterea [1331-1371]¹¹³. Poate socrul nu a fost străin de aceste acțiuni¹¹⁴, în sensul în care să-l fi ajutat financiar pe ginere, fiind capabil, de exemplu, să ofere în alt context regelui maghiar 7000 de mărci de argint în toamna lui 1330¹¹⁵.

103 Despre aceștia vezi la András Kovács, *Voievozii Transilvaniei și evoluția instituției voievodale...*, p. 27.

104 Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan...*, p. 173-174.

105 *Fontes Historiae Daco Romanae*, editori: Alexandru Elian, Nicolae Șerban-Tanașoca, vol. III, *Scriitori bizantini [secolele XI-XIV]*, Editura Academiei RSR, București, 1975, p. 483-486.

106 Nicolae Stoicescu, Florian Tucă, 1330. *Posada*, p. 66-67. Mai recent, pe larg asupra acțiunilor din Bulgaria din anii 1323-1324 vezi C-tin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu*, Editura Albatros, București, 1998, p. 326-327.

107 *Ibidem*, p. 67. Conform *The Cambridge Medieval History*, vol. IV, editor John B. Burry, Cambridge University Press, 1923, p. 538: alături de cei 12000 de bulgari au mai participat și trupele lui Basarab și 3000 de mercenari tătari contra lui Ștefan Uroš III.

108 Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae, Dicționarul limbei istorice și poporane a Românilor*, vol. III, *B-Bărbat*, Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1893, p. 2550 *et sqq.*

109 *Ibidem*, p. 2458. Aceeași eroare și la Iorga, dar, cu mențiunea, de această dată, a unui mai probabil Basarabă, fiul lui Ivancu, în *Istoria Românilor*, vol. III, *Ctitorii*, f. ed., București, 1937, p. 176.

110 Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, p. 2458. Traducere și la G. Mihăilă în 1972 cf. Ștefan Andreescu, *Alliances dynastiques des princes de Valachie...*, p. 360, nota 7.

111 *The Cambridge Medieval History*, vol. IV, p. 538.

112 *Ibidem*.

113 *Ibidem*, p. 539.

114 C-tin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc...*, p. 328, susținea că partida boierimii antibizantină și antisârbă, ce dorea alianța cu Țara Românească, a fost un factor activ de sprijin al lui Ioan Alexandru.

115 George Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, p. 234.

În timpul campaniei terminate cu înfrângerea de la Velbujd, viitorul țar, pe atunci doar nepotul țarului în funcție¹¹⁶, era deja căsătorit demult cu fiica lui Basarab¹¹⁷, ceea ce ne permite să credem că era matură, născută, probabil, cel mai devreme pe la 1299/1300, iar cel mai târziu pe la 1302/1303. Nu este doar o simplă ipoteză [vezi nota], iar înspre sfârșitul lui 1321 i se născuse deja fiul cel mai mare al viitorului țar, botezat Mihail Asen¹¹⁸, după unchiul său, care ne conduce la ideea că, probabil Basarab I, bunicul copilului, trebuie să fi avut pe la 1330, cel mai mult 50-52 de ani, iar cel mai puțin 44-45 de ani, deci să se fi născut undeva între 1278 și 1286¹¹⁹. Conform mai multor afirmații ale istoricilor români fiica se numea Theodora¹²⁰ și slujise ca un mod de întărire a alianțelor celor doi suverani¹²¹ [Mihail al III-lea și Basarab I] contra vecinilor¹²² [de exemplu Serbia, Ungaria, Imperiul Constantinopolitan], în contextul instabilității accentuate de pe scena politică balcano-dunăreană. Ulterior, între cei doi soți s-a pronunțat divorțul [după 1341], iar Ioan Alexandru s-a căsătorit cu o evreică nou convertită la ortodoxie Sara-Teodora¹²³.

Despre ceilalți fii ai lui Basarab nu știm nimic, în afară de faptul că Alexandru i-a supraviețuit, ceea ce arătam și mai sus. Alexandru sau Nicolae Alexandru, cum îl numește singurul său act, păstrat în transumpt, din 13 noiembrie 1618¹²⁴, pentru biserica curții domnești din Câmpulung, a suscitac cu cele două nume ale sale ample

116 Despre prosopografia ultimilor țari, vezi Ivan Božilov, *Familijata na Asenevci (1186–1460)*, Izdvo na Bŭlgarskata akademii a na naukite, Sofia, 1985.

117 Cf. lui C-tin Rezachevici, alianța matrimonială Șișmanizi-Basarabi se încheie în jurul lui 1321, când tatăl lui Ioan Alexandru nu fusese numit încă de cumnatul său Mihail al III-lea ca și stăpânitor la Kran, în *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc...*, p. 328. După părerea noastră alianța matrimonială ar trebui plasată ceva mai devreme, poate în preajma lui 1315/1316 când rebelii transilvăneni ai regelui Carol Robert se aflau deja în legături strânse cu Haliciul, Serbia, Vidinul, Țara Românească și țaratul Bulgar și declanșau revolta ce va ține până înspre 1321/1322; pentru aceste aspecte vezi Tudor Sălăgean, *Un voievod al Transilvaniei: Ladislau Kán [1294-1315]*, Editura Argonaut, Cluj Napoca, 2007, p.168-182. Pentru alianța externă a rebelilor vezi p. 173. Un document regal din 23 octombrie 1317 relatează conflictele cu banul Theodor de Vejtech, cu "domini dozpoth de Budinio" și cu fii lui Ladislau Kán, sub cetatea Deva, în Zsigmond Jakó, *Codex Diplomaticus Transsylvaniae*, II, 1301-1339, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004, doc. 281, p. 125 [mai departe CD Trans.].

118 În 1332 la logodna sa cu Maria, fiica în vârstă de 4 ani a împăratului bizantin Andronic al III-lea, logodnicul avea 10 ani, vezi *Ibidem*, p. 329.

119 Spre sfârșitul secolului al XIII-lea îi plasează nașterea și Alexandru Lapedatu, *Cum s-a alcătuit tradiția națională despre originile Țării Românești*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională al Universității din Cluj*, vol. II/1923, Editura Cartea Românească S.A, București, 1924, p. 303.

120 Ioan Lupaș, *Atacul lui Carol Robert, regele Ungariei, contra lui Basarab cel Mare, domnul Țării Românești*, în *Studii, Conferințe și Comunicări Istorice*, vol. II, Tipografia Cartea Românească, București, 1940, p. 46; P. P. Panăitescu, *Mircea cel Bătrân*, f. ed., București, 1943, p. 33: "Despre Teodora, fiica lui Basarab astfel scrie pomelnicul cel vechi de la Târnova în limba slavă: "Teodora binecredincioasa țarină a marelui țar Ivan Alexandru, care a luat chip îngeresc numindu-se Theofana, veșnică pomenire"; Ion I. Nistor, *Istoria Românilor*, ediție îngrijită de Florin Rotaru, vol. I, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2002, p. 142. C-tin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc...*, p. 328 [în călugărie Teofana]; C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, planșa genealogică I.1, r. 3.

121 Ioan Lupaș, *Atacul lui Carol Robert, regele Ungariei...*, p. 46.

122 Scopurile defensivo-ofensive ale alianței militare, care au decurs din cele ale legăturilor matrimoniale din jurul lui 1315/1316 sunt confirmate inclusiv de scrisoarea regelui Carol Robert din martie 1329 care recunoaște faptul că l-a așezat pe Dionysius Szécsi ca și castelan la cetatea Mehadia "aflată la margine <a regatului, n.n>" în 1322 "pentru a sta împotriva bulgarilor, a lui Basarab, voievodul Țării Românești, a regelui schismatic al Serbiei și a tătarilor", foștii săi dușmani. Carol Robert îi învinuia că aceștia atacau unitatea credinței romane și a regatului său, în DRH, D, doc. 18, p. 41. Cele patru forțe se vor afla în conflict 8 ani mai târziu în raport de 3:1. La 18 martie 1322, Dionysius Szécsi este atestat cu funcția de castelan de Mehadia, în Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, vol. I, MTA Történettudományi intézete, Budapest, 1996 [Archontológia], p. 367. De asemenea actul din 1329 confirmă domnia lui Basarab și pentru perioada anterioară lui 1322, dar și politica de balans a statelor din jur în raport cu viziunea agresivă a monarhului angevin, ce continua o idee de proiect inițiată de străbunicul său, Carol de Anjou, fratele Sfântului rege Ludovic al IX-lea, aceea de a crea un imperiu, vezi Steven Runciman, *Vecerniile Siciliene*, Editura Nemira, București, 2011, după ediția a noua britanică Cambridge UP, 2008 [ed. I, CUP, 1958], p. 318.

123 C-tin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc...*, p. 337.

124 DRH, B, Țara Românească, vol. I, Editura Academiei RSR, București, 1966, doc. 2, p. 11: "Io Neculai Alixandru voevod, feciorul bătrânului, răposatului Io Basarab voevod..."

discuții între istoricii noștri¹²⁵. Nu dorim să reluăm problema doar să facem anumite observații. Alexandru nu este nici un "nume catolic" sau, pur și simplu grecesc. Prin victoria creștinismului în Imperiul Roman și prin impunerea cultului sfinților și a îngerilor la nivelul societății creștine, antroponimele cu caracter hagiografic, martiric, sau în orice fel conexe cu Biserica devin purtătoare de harismă la fel cum purtătorii au devenit cetățeni ai Cerului, ce se bucură de darurile Împăratului Veșniciei.

În astfel de condiții clare „s-a simțit în ambianța creștină nevoia de a lega identitatea unui individ de a unui profet, apostol, martir [...] accesarea unui raport intim, personal, cu un camarad spiritual invizibil”¹²⁶. Impunerea unui nume nu mai este doar o simplă faptă cotidiană. Prin botez, alegerea nașilor și a numelui noul născut devenea deplin cetățean al *christianitas*-ului ghidat de un patron spiritual. De asemenea, numele devenea o parte integrală a identității noului născut și indica modul de percepție asupra familiei: se crea un subgrup în cadrul marelui grup de rude¹²⁷.

Despre numele urmașului Întemeietorului s-a spus și s-a scris foarte mult, cum arătam și în nota de mai sus. Sursele Occidentale, atâtea câte s-au păstrat, îi spun Alexandru¹²⁸, iar fiul său, Vlaicu, îl numește tot așa¹²⁹, ori de câte ori are ocazia. Asta nu înseamnă că domnitorul nu a avut probabil o legătură foarte strânsă cu Sfântul Mare Taumaturg Nicolae, mai ales că acesta era un sfânt protector al membrilor caselor regale sau imperiale din Orientul ortodox¹³⁰, și atunci Alexandru și-a ales și acest supranume într-un context anume. Sursele de factură constantinopolitană, care-l amintesc în viață îl numesc "Alexandru" [1359]¹³¹, iar postum, îl numesc "kir Nikolaos" [κύριος Νικόλαος]¹³² sau "kir Nicolaos Alexandros" [κύριος Νικόλαος Αλεξανδροσ]¹³³.

Credem că explicarea dublării numelor pentru primii domnitori munteni de până la Dan I și apoi, ocazional, a altora din secolul al XV-lea sau chiar al XVI-lea¹³⁴ s-a făcut din dorința expresă de a marca un eveniment important, fie prin adăugarea la numele proprii ale unor nume dinastice deja intrate în uz gen Ivanco [teoforicul Ioannes > IO, unsul lui Dumnezeu], Vladislav, chiar sacralizate¹³⁵, fie prin adăugarea unor patronimice de sfinți.

Un caz aparte îl reprezintă acela al utilizării duale a numelui¹³⁶ în funcție de limba de emisie a actului [latină sau slavă] sau a preluării unui nume dinastic mai puternic¹³⁷.

Astfel "Alexandru al lui Bazarab" și-a adăugat, dacă acceptăm mențiunea de la 1618, numele de Nikolaos/Nicolaus [victorios asupra poporului] înainte de 1352 și l-a folosit după bunul plac. Numele său de botez este conexas cu cel al unuia dintre numeroșii sfinți Alexandru din primele secole creștine, care au fost celebrați atât în ambientul Occidental, cât și în cel Oriental¹³⁸. Vom vedea atunci când vom discuta despre doamna Clara ce interesant este din punct de vedere al utilizării antroponimice numele fiului lui Basarab.

125 Cea mai recentă trecere în revistă, cu o încercare de finalizare a polemicii vezi la C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 71.

126 Șerban Turcuș, *Biserica Romană și reglementarea impunerii numelui în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Catholica*, an 54, nr. 4, 2009, p. 111.

127 Constance Brittain Bouchard, *"Those of my blood": Constructing noble families in Medieval Francia*, University of Pennsylvania Press Philadelphia, 2001, p.98.

128 DRH, D, doc. 32, p. 60, doc. 38, p. 70, doc. 40, p. 73. Vezi și *Scriptores rerum hungaricarum veteres ac genuini, partim primum, tomus secundus, cura et studio Ioannis Georgii Schwandtnerii, Impensis Ioannis Pauli Kraus, Bibliopopolae Vindobonensis*, MDCCXLVI, p. 643: "Sancita igitur hic concordia et Alexandro Transalpinæ Valachiae Vaiuoda in gratiam recepto, fidelitatisque sacramento obligato". C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 72, *Psalterium* cu o însemnare despre moartea lui "Alexandru voievodul transalpin". Cronicarul francez Philippe de Meziere vorbește la 1389 despre "la terre d' Alexandre de Basserat en Ablaquie", în Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 206.

129 DRH, B, Țara Românească, vol. I, doc. 3, p. 12.

130 Voyeslav Yanich, C. Patrick Hankey, *Lives of the Serbian Saints*, The Macmillan Company, New York, 1921, p. 58-59.

131 Decizia patriarhală de transfer al lui Iachint de la Vicina la Argeș, în *Fontes...*, vol. III, p. 197.

132 *Ibidem*, p. 297.

133 *Ibidem*, p. 287.

134 Precum Alexandru Aldea, Basarab Laiotă, Neagoe Basarab, Radu Paisie.

135 De exemplu Sfântul Ladislav al Ungariei sau Sfântul Vladislav al Serbiei [+ 1264].

136 Vladislav/Layk-Ladislaus, Vlad-Ladislaus Dragulya.

137 Stolnicul Petru din Lăpușna devenit Alexandru (protector al oamenilor/războinic) după preluarea puterii în Moldova [1552].

138 Cel mai probabil Sf. Alexandru I al Romei [+ 115/116], Sf. Episcop și Martir Alexandru al Ierusalimului [+250 d. Hr.], Sf. Patriarh Alexandru al Alexandriei [250-328 d. Hr.], Sf. Episcop Alexandru I al Constantinopolului [+ 336-340?] sau

Pe teritoriul regatului Ungariei vecin, printre primele nume de Alexander care apar este acela al abatelui de Bozok din comitatul Vác la 1163¹³⁹, iar în Transilvania este menționat la 1214¹⁴⁰. Faptul că viitorul domn a fost botezat Alexandru, i-a determinat pe unii istorici să-l considere catolic. Cert este că atât el, cât și tatăl său, au cochetat cu Curia pontificală pentru mai mulți ani, dar faptul că erau "schismatici" este atestat cert de către un cunosător al problemelor Ungrovlahiei, monarhul Carol Robert, care în actul său din 1332 îl numește pe Basarab "fiul lui Thocomerius - Thotomerius schismaticul" [vezi și mai sus]. Faptul că atât tată, cât și fiu s-au odihnit în ctitoria lor de la Câmpulung indică același fapt cert, au cochetat cu confesiunea latină, dar au rămas "schismatici". Când fiul său din prima căsătorie face dania către mănăstirea Kutlumus din Muntele Athos [1369] afirmă la un moment dat: "să-mi fac prin aceasta **pomenire părinților domniei mele și mie, acuma și în timpurile ce vor urma, slavă în viața de aici și iertare de păcate în viața următoare [...]** și odihnă sufletului și trupului celor plecați din neamul lor"¹⁴¹. Este textul care ne informează că ambii părinți au avut confesiunea greacă și pot fi pomeniți în cadrul liturghiei la ectenie.

Onomastic, Nicolae Alexandru este "protectorul poporului", dar și "învingătorul poporului". Mai degrabă, în ciuda altor aserțiuni, am lega preluarea celui de-al doilea său nume de campania antitătără la care a participat între 1345-1350¹⁴², după ce, conform informațiilor cronistice maghiare și documentelor de cancelarie, a reluat legăturile cu Ungaria angevină [1343/1344] și a ocupat teritoriul originar al Basarabiei moderne¹⁴³. Cu siguranță ar fi și o explicație pentru alegerea hramului bisericii de la Curtea de Argeș ca cel al Sfântului Mare Ierarh și Făcător de Minuni Nicolae¹⁴⁴.

De ce i s-a pus numele de botez de Alexandru? Noi credem că o explicație rezonabilă stă în legătură cu căsătoria dintre Theodora și Ioan Alexandru, nepotul lui Mihail al III-lea Șişman. O urmare a acestei legături matrimoniale, considerăm că este botezarea fiului lui Basarab de către viitorul țar al bulgarilor¹⁴⁵, cumnatul său, ceea ce ar însemna

poate Sf. Alexandru din Bergamo devenit sfânt militar după martirul său din secolul al IV-lea [+ 303]. Vezi pe larg: <http://www.santiebeati.it/dettaglio/34250>, accesat 11.09.2012.

139 Fejér, II, p. 116.

140 DIR, C, Trans., veac XI-XIII, vol. I, Registrul de la Oradea. Anul 1214, doc. 67.

141 Fontes..., vol. III, p. 281.

142 Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun [1432]*, vol. I, p. 379. Cu informații din cronică raguzanului Villari, vezi Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 197-199.

143 Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun [1432]*, vol. I, p. 379. Observațiile Mariei Holban exprimate în *Din cronică relațiilor...*, *passim*, nu sunt totuși în măsură să ne schimbe punctul de vedere.

144 Este cunoscută în toată Rusia devoțiunea pentru Sf. Nicolae, denumit de multe ori al "patrulea membru al Treimii", tocmai pentru evlavia poporului rus. Celebru a devenit în acest spațiu tipul iconografic "Sf. Nicolae de la Mozhaisk", care a fost răspândit după 1302, când Sfântul a apărut orașul de tătari, apărând cu o sabie în mână și cu un chivot în cealaltă mână. Mai multe detalii la Helen Bome, "The Icon of St. Nicholas of Mozhaisk in the Petseri Monastery in Setu folklore", în *Folklore, Electronic Journal of Folklore*, edited by Mare Kõiva & Andres Kuperjanov, published by FB and Media Group of Estonian Literary Museum, vol. 34, 2006, p. 74-75. [<http://www.folklore.ee/folklore/>]. Interesantă este aserțiunea conform căreia ultimele datări ale icoanei din Estonia o plasează în secolul al XIV-lea, iar modelul este de influență balcanică, posibil sârbească, p. 75. Acest fapt ne indică, fără dubiu, că povestea salvării Mozhaisk-ului prin intervenția divină a Sfântului s-a răspândit extrem de rapid după momentul acela din 1302. Conform autoarei, p. 75, la această icoană-tip statuie sculptată "nefăcută de mână omenească" [o analogie de model este și cea a Sf. Arhanghel Mihail din Modon-Egee], amplasată inițial pe zidul orașului, apoi într-o capelă, mergeau în pelerinaj toți marii duci ai Moscovei, dar și sfinții ruși sau, mai apoi țarii. O altă hagiografie mai târzie a Sfântului Nicolae pe teritoriul rusesc amintește cum Sfântul i-a înspăimântat și alungat pe tătarii ce doreau să distrugă o fortificație rusească ocupată de cazaci, pe malul râului Irkut la 1674. Sfântul a apărut cu chip mongoloid, călare pe un măgăruș și cu o aură de foc în jurul capului. În urma victoriei cazacii au comandat o icoană a Sfântului, după cum li se arătase, iar pe acel loc au ridicat și o biserică lemn dedicată Sfântului, în *Viața și minunile Sfântului Nicolae*, editor: L. S. Desartovici, Editura Sophia, București, 2006, p. 60-61. Se pare că triburi de mongoli, precum calmăcii, îl venerază pe cel care i-a înspăimântat odinioară, sub numele de "Bătrânul Alb" sau "Venerabilul Alb", iar baladele dedicate lui spun cam același lucru [statuile și reprezentările sale indică certe elemente simbolice creștine alături de chipul mongoloid, vezi: <http://www.all-creatures.org/articles/rf-russian.html>]. Este interesant cum și cronicarul Johannes de Kukullew pune pe seama intervenției Sfântului Ladislau victoria lui Andreas Lackfi asupra lui Altamir în preajma lui 1345, vezi Dimitrie Onciul, *Papa Formosus în tradiția noastră istorică*, în *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de Aurel Sacerdoțeanu, vol. II, Editura Științifică, București, 1968, p. 7-8.

145 Cu o intuiție ce l-a caracterizat de foarte multe ori, Nicolae Iorga leagă numele de Alexandru al Țării Românești de cel al lui Ioan Alexandru al Bulgariei, fără să continue afirmația cu o ipoteză logică; fiul lui Basarab și-a primit numele

că s-a născut în jurul anilor 1315/1321. Nicolae Iorga afirma într-unul din studiile sale că Ludovic I și Alexandru aveau aproape aceeași vârstă când negociază la 1343 un acord între ei ca foști inamici¹⁴⁶. Ludovic era născut în 1326, deci, pe când tatăl său Carol Robert avea 38 de ani, ceea ce nu neagă această posibilitate și lui Basarab I¹⁴⁷, care trebuie să se fi apropiat ca vârstă de regele maghiar [vezi *supra* propriile noastre considerații]. Dacă supozițiile noastre sunt corecte, atunci Alexandru trebuie să fi fost mai în vârstă decât regele maghiar, un bărbat aproape matur [22/28 de ani] și deja căsătorit prima dată sau poate chiar văduv/divorțat, altfel și-ar fi căsătorit fiicele din a doua căsătorie, Anca și Ana foarte tinere, ceea ce nu ar fi reprezentat tocmai o excepție a perioadei. Nicolae Iorga credea că prima soție a lui Alexandru a fost bosniacă, bazându-se pe faptul că primul său născut a fost botezat Vlaicu/Layk un nume specific acelei zone balcanice¹⁴⁸. Oricum și antroponimul Vladislav tot zonei slave îi aparține. Cum se numea această doamnă nu rămâne o necunoscută¹⁴⁹, se pare că Maria¹⁵⁰, la fel cum originea ei bosniacă sau balcanică tinde să rămână o constantă a istoriografiei noastre. O certitudine este faptul că această primă soție a lui Alexandru și mama lui Vladislav provenea dintr-un mediu elitar ortodox. Nu știm când a decedat, oricum înainte de 1343, și, probabil, a fost înhumată la Câmpulung Muscel, unde s-a păstrat și pomelnicul cel vechi ce o amintea.

În ceea ce o privește pe soacra ei, "doamna Marghita" probabil mormântul ei s-a aflat fie în biserica ctitorului, fie într-una din bisericile de rit occidental din Câmpulung Muscel: "Bărăția" [cea mai veche, cu material arheologic din secolul al XIII-lea, de unde provine și piatra tombală a comitelui *Laurencius de Longo Campo*] sau poate "Cloașter" [datează posibil din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, distrusă la 1646]¹⁵¹.

2. Doamna Clara a lui Nicolae Alexandru [1351/1352-1364].

Această doamnă, a treia ca număr în succesiunea lor de la întemeietor, a devenit celebră datorită piesei lui Alexandru Davila, fiul celebrului întemeietor al școlii moderne de medicină din România. Numele ei ne este cunoscut datorită unui document al Curiei pontificale din 1370 adresat ilustrei văduve a lui Nicolae Alexandru în contextul de misiune și conversie inițiate de Sfântul Scaun¹⁵². De aici a pornit caruselul istoriografic, care pare că a stabilit niște puncte fixe: doamna este din familia Dobokai, din neamul Kőkényesradnót, nepoata lui Mykud banul, mama țarinelor balcanice¹⁵³ Ana și Anca și a lui Radu I¹⁵⁴. Pe lângă povestea cu Dumitru

în onoarea cumnatului său, proaspăt legat de familia Basarabilor, în *Istoria românilor pentru poporul românesc*, ediția a VI-a, Editura Așezământului Tipografic "Datina Românească", Vălenii de Munte, 1926, p. 64; *Istoria Românilor*, vol. III, *Ctitorii*, p. 185.

146 *Ibidem*, p. 185.

147 Nicolae Iorga, probabil, a făcut una din supozițiile sale geniale, pe care ulterior nu le-a mai dezvoltat, fie din lipsa unor surse, fie din abandonarea liniei de cercetare deschisă.

148 Nicolae Iorga, *Istoria românilor pentru poporul românesc*, p. 65 [1926]. Părerea și-o menținea și în *Istoria românilor și a civilizației lor*, Editura Fundației Ferdinand I-ul, București, 1930, la p. 70, dar în vol. 3 al *Istoriei românilor*, p. 226-227, crede că Vladislav este numele bosniac, iar Layk o prescurtare a lui Ladislaus.

149 Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 207: genealogia Cantacuzină o numește Cneajna/Kneaghina [fiica cneazului]. Vezi explicația de la numele doamnei Marghita.

150 Dimitrie Onciul, *În chestiunea bisericii domnești de la Curtea de Argeș*, în *Scrieri istorice*, vol. II, p. 240. Istoricul explică trecerea celui de-al doilea nume al lui Alexandru, Nicolae, ca singur voievod înaintea lui "Io Alexandru Voievod i gospodăra ego Maria" prin aceea că vechiul copist nu cunoștea acest aspect.

151 Gheorghe I. Cantacuzino, *Săpături arheologice la monumente din Câmpulung*, prezentare din 2006 în cadrul celui de-al șaptelea simpozion al Asociației Arhitectură Restaurare Arheologie, vizualizată pe internet: http://www.simpara.ro/ara7/a7_01_10.htm, accesat la 12.09.2012.

152 *Hurmuzaki*, I/2, doc. 122, p. 158.

153 Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 207. Vezi bibliografia sa de acolo, explicațiile sale fiind amintite de Ștefan Andreescu în articolul deja menționat *Alliances dynastiques des princes de Valachie (XIVe-XVIe siècles*, nota 1, p. 1, unde autorul consideră că doamna Clara provine din Dăbâca/Făgăraș, nu din localitatea omonimă din comitatul Doboka. Totuși este interesant faptul că Hașdeu plasează satul în Secuime, unde afirmă acesta, banul Miked avea multe posesiuni, în *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 213.

154 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, planșa I1. Nu înțelegem preferința distinsului cercetător pentru forma Clara de Dobca pentru doamna lui Alexandru. Voievodul își numește ruda de "Dobka" în actul de donație din 1372, *DRH, D*, doc. 60, p. 103, și chiar dacă deschide drumul familiei spre Făgăraș prin acordarea posesiunilor fiilor lui Barnabas, posesiunea "Dobgka" donată nu are nimic de a face cu Doboka din comitatul omonim transilvănean de unde provenea nobilul cavaler Ladislau. Singura explicație ar fi aceea că și Rezachevici o consideră la fel ca și Hașdeu din Secuime sau Andreescu din Făgăraș, ceea ce e eronat.

Dăbăcescu¹⁵⁵, care a plăcut istoriografiei noastre interbelice, și eforturile "bigotei" mame vitrege a lui Vlaicu vodă de "a catoliciza" Țara Românească, nimic părea că nu s-ar mai putea spune. Totuși, dincolo de litera documentului ce o amintește, și de faptul că neamul doamnei Țării Românești provenea din două familii de imigrație spaniolă¹⁵⁶ stabilite în regatul maghiar, există neconcordanțe ce trebuie îndreptate [de exemplu originea făgărășeană, vezi notele *infra*]. De altfel, Hașdeu, în încercările sale de a lămurii problema Clarei, a creat un amalgam din care nimic nu rezistă criticii istoriografice de astăzi, dar care a fost luat de multe ori *tale-qualis*: originea din Secuime, genealogia familiei, Dăbăceștii, sau chiar vehicularea unui frate după mamă al lui Ladislaus de Doboka la 1374, Petrus, care vindea o moară din Hoghiz, tocmai lui Ladislaus¹⁵⁷.

Voi porni pe urmele doamnei Clara de la momentul ipotetic al căsătoriei sale cu domnul Alexandru al lui Basarab, undeva în preajma lui 1343, dar nu mai târziu de 1344/45 în perioada supunerii "puternicului baron" transalpin față de monarhul angevin. Datorită faptului că luptele lui Ludovic I cu tătarii au început la 1345, iar Alexandru s-a închinat regelui în 1343/1344¹⁵⁸ [vezi *supra*], istoriografia noastră a considerat că soliile episcopului de Oradea, Demetrius Futaki, spre Țara Românească, amintite în actul din 18 februarie 1355¹⁵⁹ au avut loc în preajma acestor ani și tot atunci să se fi perfecționat și căsătoria celor doi¹⁶⁰. În lămurirea acestor aspecte ne mai vine și regele Ludovic, care a fost foarte precis atunci când a indicat că Demetrius Futaki "după dobândirea slujbei episcopale"¹⁶¹ a fost trimis în aceste legații la domnul muntean. Iar în funcția de episcop Demetrius a fost numit de Clement al VI-lea la data de 15 iulie 1345¹⁶². Cronicarul maghiar a strecurat un neadevăr, cum credea Giurescu¹⁶³ sau anterior anului 1345, când Alexandru era doar coregent acesta a venit în Transilvania pentru a începe negocieri de pace?

Acest scenariu pare cel mai firesc, iar după instalarea lui Demetrius Futaki în scaunul episcopal de la Oradea, ca un ambasador experimentat, a fost trimis să perfecteze pacea la Câmpulung sau Argeș cu Basarab I. De asemenea, credem că scrisoarea pontificală din 17 octombrie 1345¹⁶⁴ pentru regele maghiar, emisă după informații venite cu siguranță dinspre surse minorite, în care este amintit și episcopul Demetrius, dar și Alexandru Basarab, denotă tocmai o dispariție a stării conflictuale dintre cele două state, chiar relații bune, altfel pontiful s-ar fi ferit să facă referiri la un inamic regal.

De altfel cronicarul maghiar nu a greșit foarte mult data acelei întâlniri, ci cu aproximativ un an. Dacă observăm itinerariile regale în părțile estice ale regatului maghiar, în octombrie 1343 regele se afla la Oradea, în 28 mai 1344 la Lipova, iar în jur de 15 iunie 1344 la Brașov, tocmai pentru a se întâlni cu coregentul muntean, considera

155 Primele au fost aprecierile lui Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 215, conform cărora Demetrius, fiul lui Mikud, după căsătoria Clarei, nepoata sa de frate, s-a așezat în județul Jaleș și a trecut la ortodoxie trăind până la 1387 când a donat posesiuni Tismanei; aceste informații au fost preluate și de Iorga, *Istoria Românilor*, vol. III, *Ctitorii*, p. 186, dar puse sub un mare semn de întrebare de Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne...*, nota 1, p. 17.

156 George Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, p. 140, dar și Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 215.

157 Document menționat ca fals în *DRH, C, XIV, doc. 2, p. 601*.

158 *Chronica Hungarorum* [1473]: "quidam princeps seu baro potentissimus Alexander, voyvoda transalpinus...audita pietatis ac etiam pietas eiusdem regis Lodouici fama: ad ipsum sponte personaliter veniens circa confinia ipsorum partium, ad pedes regie maiestatis humotenus et prostratus et ad obedientiam ac fidelitatem debitam reductus et integratus solemnina munera et clenodia presentando et suis dominus sub sancta corona recognoscendo", Dr. Andrei Veress, *Bibliografia româno-ungară*, vol. I, Editura Cartea Românească, București, 1931, p. 1.

159 *DRH, D, doc. 38, p. 69-72*.

160 Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. III, *Ctitorii*, p. 186, plasează căsătoria în 1345 și afirmă că acesta a fost scopul soliilor episcopale. Constantin Giurescu nu credea că Alexandru a venit în Transilvania să se închine regelui la 1343, ci că pacea și concordia s-a perfectat prin Demetrius, în solii succesive, după anul 1341, în Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun [1432]*, vol. I, p. 387. Dimitrie Onciul, *Anul morții marelui Basarab voievod*, în *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de Aurel Sacerdoțeanu, vol. II, Editura Științifică, București, 1968, p. 326-327.

161 *DRH, D, doc. 38, p. 69-72*.

162 Pál Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 76, nota 155.

163 Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor. Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun [1432]*, vol. I, p. 388.

164 *DRH, D, doc. 32, p. 60*.

Susana Andea¹⁶⁵, deoarece singura dată când regele mai este în această perioadă aproape de granița maghiaromunteană este în 1349 la Hașeg¹⁶⁶.

Atunci, undeva între octombrie 1343 și 15 iunie 1344 trebuie să fi avut loc și întâlnirea dintre Alexandru și Ludovic I și poate și cu viitoarea sa soție, Clara, în condițiile în care regele se deplasa cu o suită numeroasă. Altfel nu se poate explica modul în care viitorul domn muntean a contractat această căsătorie, decât dacă presupunem că anterior anilor 1343/1344 a mai fost în Transilvania.

Prin fostul ban Mikud și prin Nicolaus, fiul acestuia, membrii familiei îndepliniseră servicii administrative în banatul de Severin¹⁶⁷ și în comitatul Doboka¹⁶⁸, dar aveau o largă implicare în politica regatului, după jumătatea secolului al XIII-lea, când din neamul Kőkényesradnót s-a desprins o ramură, ce a format familia Dobokai¹⁶⁹ prin Mikud/Mykud. Ascensiunea urmașilor comitelui Mykud [I], deponent de vot cruciat neîndeplinit și comite de Doboka [1269, 1274]¹⁷⁰, s-a realizat prin alipirea necondiționată a celor doi fii ai acestuia, Mykud [III] și Emeric, la cauza regelui tânăr Ștefan¹⁷¹. După cum rememora Ladislau al IV-lea Cumanul [1272-1291] în câteva acte din 1279, fiul comitelui Mykud [I], anume Mykud [III], l-a slujit și pe regele Bela al IV-lea în luptele cu boemii, căci "a fost rănit la mâna dreaptă și la coastă" când a atacat cetatea Mynen dorind să intre cu banderiuul său printre primii în cetate, iar la asediul cetății Karchaulag din Austria i-a fost zdrobit piciorul drept de către apărători cu un bolovan, ba mai mult, piciorul stâng i-a fost străpuns cu o lance, regele fiind de față¹⁷². De asemenea, regele se declara mulțumit că banul nu a luat partea infidelilor săi, după moartea lui Ștefan al V-lea. În alt document arăta tocmai cum, în condițiile grele din cetatea Codlea, familia lui Mykud [I] i-a stat regelui Ștefan al V-lea alături¹⁷³. Tudor Sălăgean explică cum regele afirma că Mykud [III] nu luase partea nimănui¹⁷⁴: în 1274-1275 Mykud, înrudit prin alianță cu familia Monoszló și devenit om de casă al familiei Csák, fusese propulsat în funcția de ban de Severin¹⁷⁵, în jocul politic complicat al partidelor nobiliare. La fel, tatăl său fusese renumit ca și comite de Doboka în urma victoriei Csáki-lor¹⁷⁶. După 1300, prestigiul banului Mykud se revarsă asupra fiului său, magistrul Nicolaus, care, ca și oponent al voievodului Ladislau Kán, l-a primit și ospătat pe regele Carol Robert în vizita sa propagandistică de la sfârșitul lui 1310 în satul acestuia Agris, apoi la Sânmiclăuș [în jurul lui 8 decembrie] în comitatul Turda¹⁷⁷. Acesta și rudele sale vor fi comiți de Doboka până înspre 1330 ca urmare a sprijinului arătat constant pentru angevini și opus puternicului Ladislau Kán¹⁷⁸. Posesiunile familiei din comitatele Doboka, Turda și Alba cuprindeau printre altele Geneu [Fundătura], Schobolteky, Schepantelki [anterioare anului 1269, reconfirmate]¹⁷⁹, posesiunea Balwanus și *villam Nemty* [1269]¹⁸⁰, satul Dăbâca, pământul Lujerdiu, câteva pământuri pustii ținând de castrul de la Dăbâca [după 1269, reconfirmate la 1279]¹⁸¹, posesiunea Chobolou [1312?]¹⁸²,

165 Susana Andea, *Itinerariile regilor în Transilvania voievodală și în comitatele vestice și nordice, în Transilvania [secolele XIII-XVII]. Studii istorice*, Editura Academiei Române, 2005 [coordonator: Susana Andea], p. 23.

166 *Ibidem*, p. 24.

167 Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Kőkényesradnót nem, 1. tábla: Dobokai. Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 214: 1275-1279. Atestat sigur cu această funcție în DIR, C, XIII/2, doc. 184, p. 175: 10 februarie 1275, la 3 aprilie 1275 ban este Ugrinus [doc. 185], la 11 august Paul [doc. 188], în 1276 [fără dată] Mikud din nou [doc. 192, p. 179] și în 1279 [doc. 231 și 232].

168 *Idem*, *Archontológia*, vol. I, p. 246: 1317.

169 Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2007, p. 147.

170 *Ibidem*, p. 260, 398.

171 *Ibidem*, p. 124.

172 DIR, C, XIII/2, doc. 231, p. 211.

173 *Ibidem*, doc. 232, p. 213.

174 Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea...*, nota 25, p. 191: fusese de partea învingătorilor.

175 *Ibidem*, p. 171-172.

176 *Ibidem*, p. 177.

177 *Ibidem*, p. 328.

178 *Idem*, *Un voievod al Transilvaniei: Ladislau Kán [1294-1315]*, p. 184.

179 DIR, C, XIII/2, doc. 109, p. 119.

180 CD Trans., I, 1023-1300, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997, doc. 275, p. 218.

181 DIR, C, XIII/2, doc. 232, p. 213.

182 CD Trans., II, 1301-1339, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004, doc. 202, p. 99.

posesiunile Igruchteluk și Kerekyeghaz [anterioare anului 1269, reconfirmate]¹⁸³, Coppan [anterior 1288]¹⁸⁴, dar și Copand, lângă Mureș, donată de Emeric în 1285 capitlului Transilvaniei¹⁸⁵ sau Scentmyklous, lângă Arieș, donată în 1288 episcopului Transilvaniei, Petrus Monoszló [donație a regelui Ștefan al V-lea din 1269]¹⁸⁶ ori Jobusteluke din comitatul Alba, vândută de Mykud [II] și fii săi, magistrul Nicolaus, Demetrius și Petrus, la 1297¹⁸⁷.

Din ramura mare a neamului [genere] Kökényesradnót știm că Renoldus, fiul comitelui Johannes și cumnatul său, magistrul Petrus, fiul lui Mychael, aveau în posesie de la regii Ungariei pentru faptele lor de arme moșiile Vrman și Kepesteluk din comitatul Solnoc¹⁸⁸.

Pentru istoriografia noastră mai veche, Clara era fiica lui Johannes, care avea ca și frați pe Nicolaus, Demetrius și Petrus¹⁸⁹. Constantin Gane, cum arătam mai sus, se îndoia de acest lucru pe bună dreptate. Eroarea istoriografiei noastre se găsea în interpretarea actului de donație pentru ruda lui Vlaicu, Ladislau de Doboka, care era numit nepotul lui Mykud [*nepos*]¹⁹⁰, când, de fapt, el era strănepot. Și cum Ladislaus era fiul lui Johannes [Janus], acesta a devenit logic, dar nereal, fiul lui Mykud. Johannes este, de fapt, fiul lui Nicolaus, așa cum reiese din actul din 11 noiembrie 1312 al capitlului Transilvaniei¹⁹¹.

Frații lui Johannes sunt atestați până spre 1365, pe la 1340 mai apărând un alt frate, Leukus¹⁹². Nicolaus, tatăl lui Johannes, fiind amintit ca major la 1297, iar la 1312 având deja fii, care se înfățișau singuri la un proces, unii sigur de abia trecuți în adolescență, trebuie să fi fost născut spre 1270. Nicolaus este implicat într-un proces în 1317 pentru posesiunea Izthyen, care îi este recunoscută ca donație regală, pentru servicii credincioase¹⁹³. Posesiunea aparținuse lui Dominicus zis Zeuke, infidel față de rege. Carol Robert ordonă trecerea acestei posesiuni în mâna comitelui de Doboka [17. 05. 1317], până la stabilirea clară a hotarelor celorlalte posesiuni de către capitlul Transilvaniei, moment în care toate moșiile aceluși Dominicus urmau să treacă în posesia comitelui. La 5 martie 1320 regele ordona capitlului de la Alba Iulia să trimită un om de mărturie pentru a se putea face o delimitare de hotare legat de cetatea Bologna, iar omul de mărturie a regelui este magistrul Nicolaus, fiul lui Mykud¹⁹⁴. La 3 octombrie 1321, Nicolaus și fratele său, Petrus, făceau o întâmpinare cu privire la posesiunea Jobusteluke, pe care o vânduseră la un moment dat, dar pe care acum o revendicau¹⁹⁵. Pe data de 24 iulie 1322 este amintit Petru și fiii săi, împreună cu Nicolae și fiii săi într-un act de vânzare -cumpărare a posesiunii Banabic¹⁹⁶. Cert este faptul că Nicolaus trebuie să fie bunicul Clarei, mai degrabă, decât tatăl ei. Atunci Ladislaus de Doboka, ruda lui Vlaicu, trebuie să fie fratele Clarei, iar acesta apare în documente între anii 1352¹⁹⁷/1359 și 1375¹⁹⁸. Doamna Clara trebuie să se fi născut după 1312 [anul primei atestări a tatălui], undeva în deceniile 2-3 ale secolului al XIV-lea, până spre 1330. Prima mențiune a unei tinere cu numele de Clara în spațiul propriuzis al celor șapte comitate este aceea a Clarei, fiica lui Dominicus de Galda [Kald] la 1325¹⁹⁹, nepoata lui Benedictus, din comitatul Alba. Ulterior, la 1331 apare Clara, fiica lui Ws de Fratha²⁰⁰, care primește ¼ de fiică convenită în posesiunile tatălui din comitatul Cojocna.

183 *DIR, C, XIII/2*, doc. 109, p. 119.

184 *Ibidem*, doc. 335, p. 294-296.

185 *Ibidem*, doc. 308, p. 270-271.

186 *Ibidem*, doc. 335, p. 294-296.

187 *Ibidem*, doc. 482, p. 429.

188 *Ub., I*, doc. 331, p. 304.

189 Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae...*, tomul IV, p. 215.

190 *DRH, D*, doc. 60, p. 105. Rămâne cu un mare semn de întrebare acel *nepos*, neobișnuit pentru diplomația perioadei. Redactorul ar fi trebuit să scrie mai degrabă *Ladislaus... filius Janus... filius Myked...*

191 *CD Trans.*, II, doc. 202, p. 99: Johannes, Nicolaus, Ladislaus și Michael, fii lui Nicolaus, fiul lui Mykud banul.

192 Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Kökényesradnót nem, 1. tábla: Dobokai.

193 *CD Trans.*, II, doc. 265, p. 119, doc. 269, p. 120, doc. 272, p. 121.

194 *Ibidem*, doc. 356, p. 149. Tot în această calitate este menționat la 19 aprilie, doc. 362, p. 120. Documentul se găsește la Arhiva Națională Maghiară sub numărul DL 1991.

195 *Ibidem*, doc. 407, p. 162.

196 *Ibidem*, doc. 437, p. 170.

197 *DRH, C*, vol. XI, doc. 108, p. 109-111.

198 Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Kökényesradnót nem, 1. tábla: Dobokai.

199 *DIR, C, XIV/2*, doc. 352, p. 167-169.

200 *DIR, C, XIV/3*, doc. 35, p. 27-28.

Dacă Johannes este tatăl Clarei, viitoarea doamnă a Țării Românești, atunci prima acțiune majoră în care îl întâlnim după prima sa menționare din 1312, este aceea din 1329, din timpul conflictului dintre Thomas Szécsényi, voievodul Transilvaniei, și episcopul Transilvaniei, Andreas Szécsi. Odată cu trecerea nobilului Michael de Jucu, fostul vicevoievod, în slujba episcopului transilvănean, acest fapt a fost utilizat ca pretext ce a deschis conflictul dintre cei doi reprezentanți ai puterii temporale și spirituale din voievodat. Michael de Jucu, devenit vistiernicul episcopului, a deschis, prin noul său stăpân, un proces fostului stăpân, care și-a trimis familiarii spre a-i da o lecție. Între cei aproape 30 de familiari care au atacat *manu militari* satele Suatu, Sărmașu, Gădălin și Imbuz²⁰¹ al treilea pe listă, după comitele de Doboka, Johannes, fiul lui Martinus de Moruș [Morouch], care a condus operațiunea, și Jacobus de Grind [Gerendi/de Gerend], fiul lui Nicolaus²⁰², se regăsește Johannes, fiul lui Nicolaus, fiul lui Mykud. În ordine, după el regăsim și membri ai familiei Wass sau Apafi, cu toți familiari ai puternicului voievod ardelean. De asemenea, putem crede că tatăl său, magistrul Nicolaus, a decedat cândva între 1322 și 1329 sau după această ultimă dată, deoarece nu va mai apărea decât ca mijloc de identificare a fiului: Johannes, fiul lui Nicolaus.

În altă ordine de idei, putem presupune că, Johannes fiind familiar al voievodului Transilvaniei, principal instigator, alături de Dionysius Szécsi, al campaniei contra lui Basarab²⁰³, a participat la nefericita expediție din toamna lui 1330, alături de alți familiari ai casei lui Thomas.

La 25 mai 1340 Johannes împreună cu frații săi intra în posesia unor moșii²⁰⁴, iar în 1348 îl regăsim în postura de om voievodal de mărturie²⁰⁵, la fel și în 1350²⁰⁶ ceea ce indică un transfer de familiaritate spre familia Läckfi, Stephanus Sr. îndeplinind această funcție de voievod între 1344 și 1350²⁰⁷. În august 1352, Johannes împreună cu fratele său Ladislaus, zălogește din nevoi financiare posesiunea Morău, din comitatul Doboka, episcopului Transilvaniei, Andreas Szécsi, pentru suma de 27 de mărci, după greutatea de Buda²⁰⁸ și nu cea locală, transilvăneană. În noiembrie același an, vicevoievodul Transilvaniei, Stephanus, amâna data unui proces dintre cei doi frați, prezenți în persoană, și alți nobili pentru posesiunea Micuș²⁰⁹.

Pe data de 16 aprilie 1357, împreună cu toți ceilalți membri ai familiei, Johannes donează unor familiari ai lor, ce s-au distins în lupte, cu vărsarea sângelui lor, moșia Morău, cu toate drepturile sale²¹⁰. Desigur moșia fusese recuperată între timp de la episcopul Transilvaniei, undeva între 1352 și 1357.

Pe data de 5 februarie 1358 solicita împreună cu fratele său, Ladislaus, o scrisoare de opreliște de la vicevoievod, pentru vecini, de a le mai culege roadele de pe moșiile lor²¹¹. La 4 octombrie 1361 Johannes și rudele sale refuzau să se prezinte la un proces la curtea regală, pentru a nu strica ei cutuma, de a nu se judeca decât în fața voievodului²¹². La 11 noiembrie 1362 solicita capitlului Transilvaniei să-i rescree un act cu privire la moșiile Dârja și Chobolou din comitatul Doboka²¹³, iar la 11 mai 1364 nu se prezentase spre a face o plată de 12 florini unor oaspeți din Fărău și Medveș²¹⁴.

În februarie 1365 fiul său, Ladislaus, făcea o întâmpinare pentru un atac cu mâna armată asupra posesiunii sale Sânpetru²¹⁵, ceea ce ne face să credem că în jurul acestei date va fi și răposat.

În conformitate cu actul lui Vlaicu din 1372 știm că Ladislaus, care se remarcase în luptele contra turcilor și a fostului unchi al domnului muntean, Ivan Alexandru, avea doi copii: o fiică nenumită și, în buna tradiție a nu-

201 *DIR, C, XIV/2*, doc. 556, p. 296-297.

202 Nicolaus a fost un fidel al lui Ladislaus Kán: comite de Turda [1312], castelan de Lita [1315]; a devenit ulterior familiar al lui Thomas Szécsényi: comite de Solnocul Interior [1325], apoi de Turda [1326] cf. Pál Engel, *Archontológia*, II, p. 84.

203 George Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, p. 233.

204 *DIR, C, XIV/3*, doc. 480, p. 537.

205 *DIR, C, XIV/4*, doc. 609, p. 421.

206 *Ibidem*, doc. 806, p. 550-551.

207 Pál Engel, *Archontológia*, I, p. 12.

208 *DRH, C, X*, doc. 140, p. 146.

209 *Ibidem*, doc. 154, p. 167-168.

210 *DRH, C*, vol. XI, doc. 108, p. 109-111.

211 *Ibidem*, doc. 216, p. 223.

212 *DRH, C*, vol. XII, doc. 60, p. 44.

213 *Ibidem*, doc. 133, p. 109-110.

214 *Ibidem*, doc. 255, p. 242-243.

215 *Ibidem*, doc. 386, p. 402.

mirilor antroponimice²¹⁶, un fiu Nicolaus²¹⁷, numit astfel fie după străbunic, fie după fratele bunicului, fie după vărul tatălui său. Prin donația nepotului său, Ladislaus primea târgul Șercaia, satele Veneția, Hoghiz și Dobka din Făgăraș.

Pe data de 2 februarie 1375 știm că magistrul Ladislaus dictus Vitez era deja răposat, după cum amintește conventul de la Cluj Mănăstur, care o numește pe văduva sa, Doroteea, fiica răposatului David orășean din Cluj²¹⁸. Bănuim că fie era a doua soție, fie nu s-a prezentat cu urmașii în fața conventului. Fiind fiica lui David din Cluj, credem că tatăl ei s-ar putea să fie acel "David de Kuluswar" de la 1336²¹⁹, cunoscut și din două documente ca "fiul lui Bartholomeus și fratele lui Stark" [aprilie 1341]²²⁰, respectiv David "fratele lui Stark, unchiul lui Bartholomeus" [mai 1345]²²¹. Este un urmaș al familiilor ce trecuseră printr-o adevărată *vendetta* în deceniile 3-4 ale secolului al XIV-lea la Cluj.

Despre doamna Clara avem două documente, care ne permit să-i întregim arborele genealogic, dar să întrezărim și ceva din personalitatea sa. Sunt cele publicate în colecția Hurmuzaki, vol. I, partea a doua, sub numerele 122 și 123 pentru anul 1370. Anterior unul a fost publicat de Féjer în vol. IX/7 al *Codex*-ului său sub numărul 191 la pagina 249. Din acestea aflăm că doamna Clara avea două fiice căsătorite cu țarii balcanici, dintre care Ana renunțase la ortodoxia schismatică pentru lumina credinței latine, conform pontifului Urban al VI-lea. Acesta o ruga pe nobila doamnă Clara să insiste a o converti și pe Anca²²², fiica ultimului țar sârb, Ștefan Uroș al IV-lea. Vladislav Vlaicu îi era fiu vitreg însă. Cele două fiice, Ana și Anca, ce purtau două nume derivate din inițiala tatălui lor, Alexandru, dar și Radu I sunt copiii rezultați din uniunea celui de-al doilea domnitor al Ungrovlahiei cu nobila doamnă Clara²²³, fiica lui Johannes, fiul lui Nicolaus, fiul lui Mykud banul din neamul Kőkönyesradnót. Aceștia trei²²⁴ trebuie să se fi născut cu toții în cursul deceniului al cincilea al secolului al XIV-lea între 1343 și 1348. Dacă istoricul Constantin Rezachevici a intuit corect, iar Radu provine din a doua căsătorie, el trebuie să se fi căsătorit foarte devreme și, la fel ca tatăl său, să fi rămas foarte repede văduv din prima căsătorie, ceea ce nu ar fi imposibil având în vedere rata scăzută de viață din perioadă²²⁵. Ana a fost prima căsătorită, cu Ivan Strațimir, înainte de 1360²²⁶ și au avut mai mulți copii²²⁷. Convertirea Anei trebuie să fi avut loc între 1365 și 1369, mai probabil înspre 1369, astfel încât s-ar potrivi și cu felicitările pontificale pentru eforturile văduvei lui Alexandru. Ivan Strațimir și familia sa dispăreau undeva în Anatolia după 1396, odată cu cucerirea statului de către turcii otomani²²⁸. Anca, cea de-a doua fiică, s-a căsătorit cu Ștefan Uroș al V-lea, urmașul lui Dušan, tot în jurul lui 1360,

216 Vezi Hasan Mihai, *Antroponimia și modalități de transmitere a antroponimelor în cadrul familiilor nobiliare transilvănene de la sfârșitul secolului al XIII-lea și din secolul al XIV-lea*, în *ActaMN*, 48, seria Historica, 2/2011, Cluj-Napoca, 2011, p. 17-18.

217 *DRH, D*, doc. 60, p. 103.

218 *DRH, C*, vol. XIV, doc. 376, p. 523.

219 *DIR, C, XIV/3*, doc. 307, p. 398.

220 *DIR, C, XIV/4*, doc. 25, p. 21-22.

221 *Ibidem*, doc. 308, p. 239.

222 *Hurmuzaki, I/2*, doc. 122, p. 158.

223 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, planșa II.

224 Dacă acceptăm ca și certă filiația Elisabetei, soția lui Ladislaus de Oppelen, din Nicolae Alexandru, atunci numărul copiilor născuți de doamna Clara este de patru, nu de trei. Informația primară se regăsește în *DRH, C*, vol. XIV, doc. 367 [Anexa: *Statuta Capituli Varadiensis*], p. 713: "Altare sancte Elizabeth iuxta aram minorem beate virginis instituit et dotavit Ladislaus dux Opulie, olim palatinus Hungarie, pro anima consortis sue, filie Alexi Andri wayuode Transalpine, que ibi est sepulta". Nota 7 a editorului [p.765] trimite la opiniile Mariei Holban formulate în anii '80. Mai recent, C. Rezachevici [genealogia din *Cronologia critică...*] și W. Kovacs Andras [*Voievozii Transilvaniei în perioada 1344-1359*, în *Itinerarii istoriografice. Studii în onoarea istoricului Costin Feneșan* [editori: Dumitru Țeicu, Rudolf Gräf, Adrian Magina], Acad. Rom., Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2011, p. 37-65, nota 153] dau credit acestei posibilități. Cert este, așa cum reiese din scurta notiță, faptul că Elisabetha era de confesiune romană și decedase anterior lui 1374-75 fiind înhumată în catedrala orădeană, unde soțul înzestrase și ridicase un altar dedicat sfintei patroane a soției decedate.

225 Ducas în istoria turco-bizantină arată cum Manuel al II-lea Paleologul I-a căsătorit în 1413/1414 pe fiul său, Ioan al VIII-lea, cu o prințesă rusă rebotezată Ana, în vîrstă de 11 ani, care a murit după o epidemie de ciumă prin 1418, în Ducas, *Istoria Turco-bizantină [1341-1462]*, ediție îngrijită de Vasile Grecu, Editura Academiei RSR, București, 1958, p. 132-134.

226 *Idem, Istoria popoarelor vecine și neamul românesc...*, p. 338. Vezi și nota următoare.

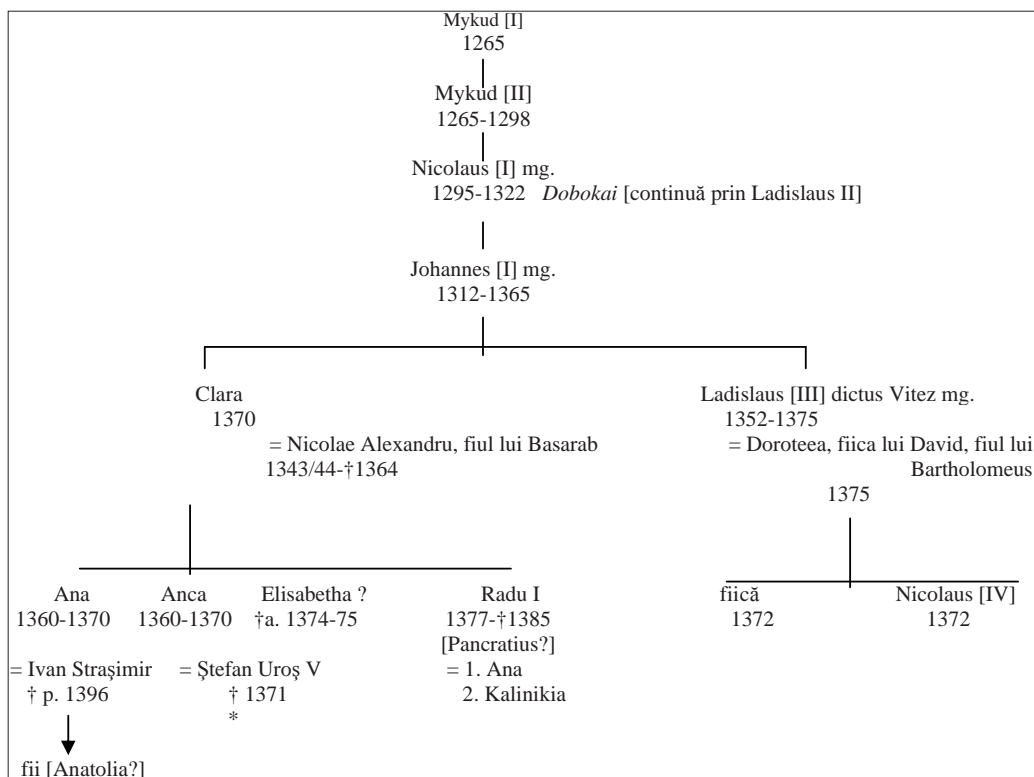
227 Nicolae Iorga, *Domnița Anca și patronajul ei literar (1360)*, *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom IV, memoriul 5, Cultura Națională, București, 1926, p. 374.

228 C-tin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc...*, p. 343.

iar Vlaicu își va ajuta constant cumnatul aflat sub presiunea incipientă turcească, până la dispariția sa în 1371²²⁹. Din păcate, despre soarta "schismaticii" fiice a lui Alexandru voievod și a doamnei Clara nu mai avem știri după moartea soțului, ultimul țar încoronat al "Imperiului sârbilor și romeilor". Știm doar că nu au avut urmași, țarul fiind cam de 30 de ani în momentul dispariției, iar Anca fiind cu mult mai tânără.

Despre doamna Clara știm că trăia ca văduvă la curtea fiului vitreg de la Argeș la 1370, cu siguranță era în viață la momentul donației domnești pentru fratele ei [poate chiar a sugerat donația] Ladislaus, "ruda noastră iubită de sânge", după cum se exprima Vlaicu. Dacă mai trăia la 1376/1377, la momentul morții lui Vlaicu este o întrebare fără răspuns pentru moment, iar mormântul i-l putem bănuși într-una din necropolele din Câmpulung.

Tabel genealogic pentru familia Dobokai și descendența acesteia pe linia lui Johannes [I]²³⁰.

3. Doamna "Mara" a lui Mircea "cel Bătrân" [1386-1418].

Despre doamna Mara a lui Mircea "cel Bătrân" ceea ce era de spus s-a spus de monografiile vieții și domniei lui Mircea. Totuși încercăm să forțăm câteva piese, care nu stau foarte bine în angrenajul ce s-a creat. Poate le lămurim sau măcar le reluăm. Domnia lui Mircea a beneficiat de trei cercetări monografice și numeroase articole care să aducă lumină, acolo unde se mai putea, pe măsura descoperirii de noi surse. Ceea ce ne-a intrigat foarte mult a fost un pasaj din lucrarea lui Constantin Gane, a cărui sursă nu am identificat-o: "iar Mircea cel Bătrân pe Mara, o vară primară de-a lui, deci o Basarabă și ea. Pentru a face această cununie Mircea Vodă ceru întâi învoirea arhiepiscopului de la Ohrida, care i-o dete, apoi aceea a patriarhului de la Constantinopol, care-i răspunse (1394) că nu aprobă o însoțire cu o femeie, care-i este rudă atât de apropiată, însă nu dezaproabă o căsătorie recunoscută de arhiepiscopul de Ohrida"²³¹. Din cercetările lui Panaitescu ar rezulta că doamna era din comitatul Zala și istoricul o asociază cu familia Cilly²³², la fel cum o face și Constantin Rezachevici²³³. Cele patru documente care sunt asoci-

229 *Ibidem*, p. 373-374.

230 Dezvoltat și completat pe linia genealogică oferită de Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301-1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Kökényesradnót nem, 1. tábla: Dobokai.

231 C-tin Gane, *Trecute vieți de doamne...*, p. 16.

232 Petre P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 50-53.

233 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, planșa genealogică I1.

ate cu posesiunile sale²³⁴ sunt totuși doar două. Cele referitoare la 1380 și 1398 sunt legate de Tomaj-ul de sus [azi Badacsony Tomaj, districtul Tapolczától]²³⁵, fapt neobservat de Panaitescu, în timp ce doar actul din 3 iulie 1400 amintește Tolmaj-ul doamnei lui Mircea. Tomaj-ul de Sus era deținut în parte, din 1380, de familia Bánfi, stăpână și peste cetatea de la Lyndau [Lyndau Inferiori/Alsólendva, azi în Slovacia²³⁶], iar în 1398 Paulus, Ladislaus și Bartholomeus, fii lui Jacobus de *Noogh Thomay* [Badacsony Tomaj] solicitau stabilirea hotarelor pentru posesiunea «*Wduarnok Thomay*»²³⁷. În 1380 răposatul Lucas, fiul lui Nicolaus, avusese "iure hereditarii" asupra posesiunii Laadthumay [parte din Tomaj-ul de Sus], care trecuse asupra surorilor sale, Margaretha și Agnes. Acestea își transferau drepturile "în mod irevocabil" altor nobili pentru alte părți de posesiuni din comitatul Zala²³⁸. Un al treilea Tomaj/Tolmaj este Lesencze-Tomaj, în apropiere de Tapolczá²³⁹. Astfel doar documentele din 1400 și 1418 indică faptul că doamna deținea posesiuni în comitatul Zala. Cea care ne interesează este cea din 1400, Tolmaj, tot în zona Balaton [azi pustă în apropiere de orașul Keszthely²⁴⁰], după părerea noastră posesiune de moștenire, pe care a vizitat-o cu siguranță la 1400²⁴¹ și la 1418²⁴². La 3 iulie 1400 regele Sigismund îi scria, printre altele, să nu mai ia vamă de la locuitorii din Ketzel și să le respecte drepturile lor, așa cum le aveau de la vechii regi. De respectarea acestor drepturi trebuia să se ocupe, conform mandatului regal, Nicolaus de Kanisza, marele vistier [judele orașelor], care, printre alte *honor-ur*i îl deținea și pe acela de comite de Zala. Cu respectarea mandatului regal erau însărcinați și castelanii regali de Rezi, care de altfel avuseseră și ei probleme cu locuitorii din Ketzel²⁴³, la fel ca și castelanii din Tadyka.

La 1403 mai este menționat legat de posesiunea Tomaj un Leukus, fiul lui Petrus de *Thomay*²⁴⁴, care cumpără de la Joseph și fiul său minor, Benedictus, partea aceleia din moșia *Kebelkuthgulach* [azi Gulács, de-a lungul lacului, districtul Tapolczától]²⁴⁵. La 1421 posesiunea doamnei lui Mircea era inclusă între satele castelaniei Rezi, care erau donate episcopului Johannes de Veszprem și fratelui său Rudolphus pînă la restituirea a 10 mii de florini luați de regele Sigismund cu împrumut de la cei doi²⁴⁶. Conform lui Csánki la 1427 Tolmaj-ul se găsea între pertinențele castelaniei definitiv²⁴⁷. Faptul că la 1421 doamna lui Mircea nu mai era proprietar înseamnă că, totuși, contrar celor afirmate de P. P. Panaitescu sau Csánki, aceasta a decedat curând după începutul lui mai 1420 [uciderea lui Mihail I]²⁴⁸ și înainte de 20 aprilie 1421 [cedarea castelaniei către episcop]. Moartea fără urmași direcți a proprietarilor însemna trecerea posesiunilor de acest tip în mâna regelui. Cum Mihail și rudele sale directe au pierit în lupta cu otomanii, aceștia, ca moștenitori direcți nu mai aveau cum prelua posesiunile mamei. Firesc se mai poate adăuga o întrebare: oare nu atunci a pierit și doamna lui Mircea? deoarece timpii sunt foarte scurți între cele două evenimente.

Referitor la familia de origine a doamnei "Mara", nu credem că este neaparat ca ea să fie conexată cu neamul Cilli, căci în regiune regăsim și nobili din familia Szécsi, din neamul Balog, din neamul Hahóti și Bánfi, așa cum posibil este ca doamna să provină din familia lui Jacobus de *Noogh Thomay*.

234 Petre P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, p. 48, 50.

235 Dezsó Csánki, *Magyarország történelmi földrajza*, vol. III, Kiadja A Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1897, p. 117.

236 Pál Engel, *Archontológia*, I, p. 266 și Dezsó Csánki, *Magyarország történelmi földrajza*, vol. III, p. 117.

237 Nagy Imre, Veghély Dezsó, Nagy Gyula, *Zala vármegye története, kiadja Zala varmegye közönsége oklevéltár*, II, Budapest, 1890, doc. 112, p. 292. D. Csánki arată că este identic cu Tomaj-ul de Jos, op. cit., p. 117.

238 Nagy Imre, Veghély Dezsó, Nagy Gyula, *Zala vármegye története*, II, p. 166.

239 D. Csánki, op. cit., p. 117.

240 *Ibidem*.

241 Nagy Imre, Veghély Dezsó, Nagy Gyula, *Zala vármegye története, kiadja Zala varmegye közönsége oklevéltár*, II, doc. 117, p. 298-300.

242 *DRH, B, I*, doc. 42, p. 87-88: "Și eu, Mihail, care am scris la Târgoviște, în vremea când a venit mama domniei tale, doamna, de la unguri, luna proto-iunie 22, anul 6926 și indiction 11". P.P. Panaitescu remarca bucuria diacului și încălcarea protocolului de scriere. Cine știe ce era atât de important atunci de rezolvat, iar doamna revenită din Ungaria trebuia să rezolve?

243 Nagy Imre, Veghély Dezsó, Nagy Gyula, *Zala vármegye története, kiadja Zala varmegye közönsége oklevéltár*, II, doc. 114, p. 293.

244 *Ibidem*, doc. 125, p. 313.

245 D. Csánki, op. cit.: vocea Gulács.

246 Nagy Imre, Veghély Dezsó, Nagy Gyula, *Zala vármegye története*, doc. 190, p. 427.

247 D. Csánki, op. cit., p. 117.

248 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 85.

Urmașii direcți ai cuplului domnesc au existat, cu siguranță unul este Mihail I, dar probabil și alți fii să fi existat²⁴⁹, pe lângă cei naturali, menționați de Chalcocondylos.

Faptul că doamna lui Mircea este numită "magnifica domina" în actul din 1400 stă legat desigur de numirea soțului, amintit imediat după aceea drept "magnificus vir". Credem că altfel nu ar fi primit de la rege această gratificație aristocratică.

În ceea ce privește numele doamnei, după părerea noastră, având în vedere faptul că, nu știm decât ultimele două litere ale numelui doamnei "...RA"²⁵⁰ [pictura de la 1761], care a fost conform a ceea ce a văzut Odobescu ca "Mircea vodă și doamna sa Mara" probabil ar trebui să-l luăm cu precauție. Dacă doamna a fost catolică, și nu avem de ce ne îndoii de aceasta, atunci, și în cazul ei, trebuie să vedem menționarea în pomelnicul de la Schitul Brădet din Argeș legată tot de calitatea de coctitor [vezi discuția de la Marghita cu cele trei posibilități] alături de soț. Și poate din Klara pomelnicului inițial, copiistul care l-a retranscris în preajma lui 1632-1654, când poate regulile de pomenire a celor adormiți să fi intrat într-o fază mai aplicată, să i se fi părut că doamna ar trebui să fie Mara, un nume mai pravoslavnic ca și sonoritate. Sau linia superioară al lui K să nu mai fi fost vizibilă și astfel să se fi văzut un M din grupul **hl** ce putea fi începutul numelui Clara [klara]. Este doar o ipoteză, la fel cum sunt cele referitoare la Mara sau Anna vehiculate istoriografic de cel puțin 70 de ani.

În privința locului de odihnă acesta nu este cunoscut: dacă a decedat în preajma lui 1427, cum credeau Csánki și Panaitescu, atunci poate să fi fost înhumată la Sfânta Maria din Târgoviște, biserică de rit roman pe care ar fi ctitorit-o în preajma lui 1417²⁵¹; dacă ipoteza noastră este corectă și doamna a pierit în timpul campaniei sultanale din 1420 sau după aceea, atunci nu vom ști probabil niciodată locația.

4. Doamnele lui Vlad Țepeș [1448, 1456-1462, 1476].

La fel ca și bunicul său, Mircea, Vlad a beneficiat de monografii ce s-au dorit exhaustive²⁵², dar două studii recente²⁵³ au atras atenția asupra posibilității existenței a două soții din familia Hunedoreștilor: cea din 1462, despre care se spune că a fost vara lui Mathias Corvin²⁵⁴ și Justina Szilágyi Horogszegi, care cu siguranță a fost verișoara lui Mathias²⁵⁵.

Dacă despre prima soție s-a scris cât se poate la acest moment, despre Justina sunt mai multe lucruri de menționat, din moment ce sursele sunt mai numeroase. Pál Engel o considera fiica lui Ladislaus Szilágyi²⁵⁶, pornind de la Dezsó Csánki, care totuși afirma că ar fi și fiica lui Osvaldus, nepoata unui Franciscus²⁵⁷. András Kubinyi o considera, mai degrabă, fiica lui Osvaldus²⁵⁸. Într-un act din 28 mai 1479 al regelui Mathias către conventul din Cluj Mănăstur acesta o numea Justina, fiica lui Osvaldus²⁵⁹. În 9 iunie 1496 este menționată ca fiica lui Ladislaus²⁶⁰. Probabil că prima aserțiune, fiind mai veche nu este și cea reală. Ea trebuie să se fi născut după 1450, până spre 1455, iar ca proveniență familia sa se trage de la confluența comitatelor Timiș și

249 *Ibidem*.

250 Nicolae Șerbănescu, Nicolae Stoicescu, *Mircea cel Mare [1386-1418]. 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, p. 22 et sqq.

251 *Ibidem*, p. 26 pentru ctitorire.

252 Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, Editura Academiei RSR, București, 1976; Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș*, București, 1976, reeditată în 1992 la Editura Enciclopedică; Kurt W. Treptow, *Vlad III Dracula: The Life and Times of the Historical Dracula*, Portland, Oregon, Center of Romanian Studies, 2000.

253 Alexandru Simon: *Refacerea trecutului dorit: ipostaze medievale, moderne și contemporane ale unui monarh*, în *Anuarul Institutului de Istorie "George Barițiu" din Cluj Napoca*, seria *Historica*, nr. 50, 2011, p. 103, finalul notei 10, și *Soțiile ungare ale lui Vlad III Țepeș: Rolul, impactul și receptarea unor alianțe și rivalități medievale*, în *Anuarul Institutului de Istorie "A.D. Xenopol" din Iași*, nr. 48, 2011, p. 5-12.

254 Vezi la Al. Simon, *Soțiile ungare ale lui Vlad III Țepeș*, notele 2 și 3 cu trimiteri documentare și bibliografie asupra primei soții, provenită probabil dintre fiicele naturale ale lui Ioan de Hunedoara și conectate cu familia Szapolya.

255 Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301-1457. Középkori magyar genealógia*, Budapesta, 2001 [CD-ROM], vocea Szilágyi (horogszegi).

256 *Ibidem*.

257 D. Csánki, *op. cit.*, vol. V, p. 467-468.

258 András Kubinyi, *Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király*, în *AETAS* 22. évf. 2007. 3. szám, p. 84, consultat online la adresa: <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00038/pdf/083-100.pdf>, 19.09.2012.

259 DL 27537 din 28 05 1479.

260 DL 74240 și 74174, 74260, 74263, 74264.

Cenad²⁶¹. Credem că tatăl său, Ladislaus, a decedat pe când Justina avea cel mult un an²⁶² și atunci astfel s-ar explica această bivalență a taților. Osvaldus trebuie să o fi adoptat pe nepoata sa în familia sa. Primul din familie, care a reușit să scoată acest neam de nobili din anonimul comitatului de baștină a fost Ladislaus, care a devenit familiarul puternicului Johannes Mároti și din această poziție a ocupat, pe rând, poziția de vicecomite de Válkó [1404], vicecomite de Bács [1405] și castelan de Srebernik [1405-1408]²⁶³, toate în Sudul regatului. Ladislaus a avut mai mulți frați, care nu i-au supraviețuit. Din căsătoria sa cu Katherina Bellenyi s-au născut mai mulți copii, șase la număr, trei fete și trei băieți. Elisabeth, prima fiică, s-a căsătorit cu Ioan de Hunedoara²⁶⁴, viitorul regent al Ungariei, iar Osvaldus, primul născut, s-a căsătorit cu Agata Posáfi, a devenit familiarul lui Ioan de Hunedoara, și a avut o fiică, Margareta²⁶⁵. În 1446 a devenit comite al comitatului Timiș. Al doilea fiu, Mihail, a devenit și el familiar al viitorului guvernator și a ajuns inclusiv comite de Bistrița și guvernator în primii ani de minorat ai nepotului său, Mathias²⁶⁶. Ladislaus, al treilea fiu, nu a îndeplinit funcții publice, dar putem bănuși că, la fel ca și frații săi, a fost familiar al Hunedoreștilor. Nu știm cu cine a fost căsătorit, dar cu siguranță a avut o fiică, pe Justina, care a crescut în anii tulburi de după moartea lui Ioan de Hunedoara. Nu știm unde și-a petrecut copilăria și adolescența, probabil pe posesiunile familiei din Timiș sau Cenad, iar prima dată s-a căsătorit, probabil la sugestia familiei, în preajma lui 1474 cu Ladislaus (Vencel) Pongrác, fiul lui Pancratius Liptói, comite de Liptó²⁶⁷ din neamul Bogomér.

Nu știm dacă a fost o căsătorie politică, nu putem asocia interesele casei regale a Hunedoreștilor cu neamul Bogomér la nivelul informațiilor pe care le avem la acest moment, dar cert este faptul că mariajul nu a durat foarte mult. Ladislaus, atestat pentru prima dată cu rudele sale la 1448²⁶⁸, a decedat în cursul anului 1474, iar în actele mai târzii Justina, cu toate că a avut patru mariaje, a fost numită văduva lui Ladislaus Pongrác de Sancto Nicolao sau de Solna²⁶⁹, cu o excepție: când este amintită ca vânzând casa sa din Pécs. Probabil în cursul anului 1475 îl întâlnește și pe "căpitanul regal"²⁷⁰ Ladislaus Dragwlya/Dragula, care, noi considerăm că era deja văduv după prima soție, moartă în condiții necunoscute în preajma anului 1472/1473²⁷¹. Povestirea raport al lui Kuri-

261 Pál Engel, *Archontológia*, II, p. 231.

262 Cf. Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapest, 2001 [CD-ROM], vocea Szilágyi (horogszegi), Ladislaus nu mai apare în acte după 1454.

263 *Idem*, *Archontológia*, II, p. 232.

264 Adrian Andrei Rusu readucea în discuție cele două teze referitoare la originea și ascensiunea rapidă a lui Ioan de Hunedoara: fiul natural al lui Sigismund de Luxemburg sau proveniența basarabească, în *Ioan de Hunedoara și românii din vremea lui. Studii*, Editura PUC, Cluj Napoca, 1999, p. 28-30. De altfel, autorul înclină să considere aserțiunile lui Thuróczy ca reale [originea munteană], dar din familii nobiliare românești mai modeste.

265 *Idem*, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapest, 2001 [CD-ROM], vocea Szilágyi (horogszegi).

266 *Ibidem*.

267 *Ibidem*.

268 DL 15120.

269 Teleki, I, doc. 96, p. 142.

270 "Dragula, capitaneus meum", în Iván Nagy și Albert B. Nyáry, *Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából* [1458-1490] vol. IV, A M. Tud. Akadémia Könyvtár-Hivatala, Budapest, 1878, doc. 23, p. 325, de asemenea *Monumenta Vaticana. Historia Regni Hungariae Illustrantia*, series I, tomus VI. f. ed. Budapestini, 1891, doc. 98, p. 123.

271 Redactorul primei versiuni rusești a Povestirilor despre Dracula, identificat de Ioan Bogdan, după istoricul rus Vostokov, cu secretarul-ambasador al cneazului Ivan al III-lea al Moscovei la curtea lui Mathias, un anume Kuricyn [p. 107 teza lui Vostokov, p. 120 ralierea lui Bogdan la ipoteză], fie din ceea ce a auzit el însuși sau apropiati ai săi la curtea lui Mathias în 1481-1484, afirma spre finalul povestirilor, care au un iz de raport de ambasadă în această parte [cu siguranță capitolele 14-17]: "Iar craiul îi dete nu numai domnia Țării Muntenești, ci și pe **sora lui bună de soție**, cu care **au născut doi fii, trăind cu dânsa vreo zece ani** și murind în legea păgână", în Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui. Studiu critic*, Editura Librăriei Socecu & Comp., București, 1896, p. 133. Acum patru decenii Ștefan Andreescu se pronunța în favoarea unui redactor român din Transilvania, raliindu-se opiniilor lui P. P. Panaitescu și A. Balotă, dezvoltând și mai mult aceste ipoteze în defavoarea unei redacții a lui Feodor Kuritzyn, în *Prémieres formes de la littérature historique roumaine en Transylvanie. Autour de la version slave des récits sur le voievode Dracula*, RESEE, 13, tom 13, nr. 4, p. 521-523. Ne pronunțăm în favoarea tezei mai vechi, rusești, deoarece, argumentul adus în plus de dl. Andreescu, cf. căruia redactorul trebuie să fi fost un cleric ortodox transilvănean ce știa realitățile politice sud carpatice și să nu fi agreat conversia lui Vlad la catolicism, ni se pare un pic forțată. Mai degrabă un cleric rus [vezi momentul Isidor la reînțorcerea la Kiev după 1439] să fi avut o astfel de concepție teologică puternic antilatină, mai

czyn, scrisă după 1481-1484 aduce date importante, colportate la curtea regală maghiară și care susține această afirmație: ambasadorul rus afirmă că înaintea de a-l înscăuna pe Țepeș a treia oară [1476], Mathias i-a dat pe sora sa de soție, cu care acesta a avut doi fii, ei au trăit împreună 10 ani și apoi domnul a decedat în legea păgânească [latină]. Informațiile lui Kuricyn sunt în esență reale, dar se poate ca ambasadorul să fi combinat/înțeles greșit anumite date²⁷². Să le analizăm pe rând. Prima informație se referă la Justina [căsătoria odată cu/după instalarea în domnie], dar restul la soția cu nume necunoscut²⁷³, care a precedat-o și cu care domnitorul muntean a avut cu siguranță unul dintre cei doi fii. Datorită confundării celor două informații diferite ca timp [ultima domnie, căsătoria cu prima soție] a rezultat acest hibrid. Trebuie reținută a doua informație, existența celor doi fii din mariaj

degrabă decât un cleric din firavul mediu intelectual ortodox transilvănean, care probabil se dezvoltă pe structuri isihaste, ascunse mediului curtenesc de la Buda.

- 272 Considerații asupra acestor aspecte la Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, nota 14, p. 152. Afirmația că muntenii nu ar fi primit un domn de confesiune romană trebuie privită cu rezerve, fiind judicioasă. Atâta timp cât domnul respecta cultul răsăritean, nu credem că partidele nobiliare și biserica i s-ar fi opus vehement. Nu trebuie uitat faptul că însuși regele-împărat Sigismund de Luxemburg făcea donații către mănăstirile Tismana și Vodița, iar în anii în care Țara Românească a fost percepută ca "posesiune regală de margine", a afirmat expres libertatea de cult a muntenilor ce urmau percepțiile grecești, doc. 128, 129 și 169 din DRH, D, anii 1419, 1429. Egumenul Agaton a primit de altfel privilegiul redactat în slavonă la Pojon. Conflictul dintre Iacob Heraclid Despot, luteran, și nobilimea moldoveană de peste un secol trebuie privit din perspectiva existenței unui fenomen de Contrareformă ortodox început sub Ștefan Rareș. Pentru aceste aspecte târzii, vezi Maria Crăciun, *Protestantism și Ortodoxie în Moldova secolului al XVI-lea*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 1996, *passim*.
- 273 Cf. lui Al. Simon, sprijinit pe cele două documente din *Ub.*, VI, ar fi avut posesiuni în limita spațiului "pământului crăiesc", în *Soțiile ungare ale lui Vlad III Țepeș: Rolul, impactul și receptarea unor alianțe și rivalități medievale*, nota 2. Franciscus de Kezy era castelanul de Hunedoara, după cum acesta semnează adresa de la finalul documentului [*Ub.*, VI, doc. 3389, p. 191] și arată foarte clar că sibianul Jacobus Soor datora 663 de florini de aur. Franciscus le arăta sibienilor că pe când regele venise în acele părți [1462] el, cu un act scris de mâna guvernatorului Ioan de Hunedoara, care înregistra debitul acum decedatului Soor, solicitase restituirea sumei, iar acela se obligase să o restituie în fața juzilor și juraților orașului. După mai multe tergiversări făcute cu viclenie, în fața juzilor sibieni, Franciscus nu recuperase banii, iar Soor murise. Acum cerea să se poprească bunurile lui Jacobus până ce venea el sau familiarii săi să recupereze datoria. Dacă cumva prietenii lui Jacobus nu vor vrea să cedeze, atunci Franciscus poate să solicite un nou mandat regal pe care îl va pune în aplicare în favoarea soției lui Drakula. Alexandru Simon observa că trecerea datoriei pentru Ioan de Hunedoara asupra soției lui Vlad de către regele Mathias, consolidează ideea relațiilor acesteia cu guvernatorul, p. 6. Din punctul nostru de vedere, am crede că însărcinarea vechiului familiar al Hunedoreștilor cu aceste probleme financiare, ar indica poate chiar o prezență a soției lui Vlad la Hunedoara în vara lui 1464. Franciscus de Kezy este același cu comitele de Hunedoara și castelan de Hunedoara, Franciscus de Páznád din 1446-1452/54, Pál Engel, *Archontológia*, I, p. 248. András W. Kovács arăta, pornind de la argumentele lui Csánki, că diacul Franciscus de Páznád și colegul său, Mathias Rápoli, erau de fapt vicecomiți și castelani numiți de proprietarul cetății Hunedoara [pe atunci Ioan de Hunedoara], în *Administrația comitatului Hunedoara în Evul Mediu, Sargetia, ActaMD*, Editura Muzeului Civilizației Dacice, Deva, vol. 35-36/2007-2008, p. 206. Kovács András nu a observat că tot Franciscus [acum numit de Kezy] este castelan de Hunedoara la 1464. Páznád-ul, localitatea sa de origine, este din comitatul Timiș [Csánki, V, Kovács, *Administrația...*, p. 224], iar el a fost familiar al lui Stephanus Rozgonyi Sr. [1439], apoi al lui Desiderius Losonci [1439-1441], iar în final al lui Ioan de Hunedoara [1441-1454], rămânând în serviciul casei Hunedoreștilor [Kovács, *Administrația...*, p. 224-225]. Completarea pe care ne-o permitem să o facem este aceea că Franciscus a fost, probabil după o cezură prin 1454, castelan de Hunedoara cu siguranță până în 1464. Din 1465 castelan era Johannes Geréb de Vingard [*Ub.*, VI, doc. 3441]. Kezy este o posesiune de familie dinaintea de 1443. Cf. lui Csánki, Kezy [Csánki, *op. cit.*, vol. I, comitatul Arad, vocea Keszi/Kezi] este Keszincz/Chesinț, azi în cadrul comunei Zăbrani, județul Arad, și se găsește la 13 km de Lipova. Cf. DL 29475 din 16 octombrie 1443 aflăm că vicevoievodii Transilvaniei, Pancratius Dengelegi și Nicolaus de Wyzakna au scris capitlului din Alba Iulia căci venind în fața lor, în persoană, alesul [egregius] Franciscus litteratus de Páznád, precum și nobila doamnă numită Anka, soția aceluia, precum și Ioannes și Georgius, frați de sânge [carnali], precum și Blasius litteratus de Keszy, fratele lor adoptiv [*adoptivi fratri suorum*], au solicitat introducerea în posesia moșiei Babolna [Bobâlna] din comitatul Hunedoara. Actul de tip *introductoria et statutoria* a fost emis la Turda în miercuria de dinaintea sărbătorii Sfântului Gallus Mărturisitorul din anul 1443. Din copia actului aflăm și urmarea: în sâmbăta dinaintea sărbătorii celor 11 mii de fecioare Dionysius de Rakosd și omul capitlului, rectorul școlii capitulare, Ambrosius, după ce au așteptat cele trei zile legale, au făcut introducerea în posesie fără contestare. Cert este faptul că Franciscus a putut intra în serviciul guvernatorului, fie din comitatul Timiș, fie din comitatul Arad, ambele fiind coordonate de Ioan de Hunedoara din 1441, Pál Engel, *Archontológia*, I, p. 98, p. 205. Revenind la actul referitor la datoria sasului Jacobus nu este întâmplător că actul era scris din Lyppua/Lipova la 6 iulie 1464. Probabil castelanul își aranja diverse afaceri de familie în comitatele unde avea posesiunile de origine.

și durata căsătoriei, aproximativ un deceniu [1462-1472], precum și moartea lui Țepeș în legea păgână [latină]. De asemenea, menționarea acestei doamne ca soră a lui Mathias, în loc de alt tip de relație familială, întărește supoziția unei fiice ilegite din familia Szapolya a lui Ioan de Hunedoara [vezi nota *supra*].

Întâlnirea dintre Justina și Țepeș trebuie să fi avut loc la Buda, după ce, conform informațiilor lui Kuriczyn, regele Mathias l-a întrebat dacă mai dorește să fie domn, cu condiția de a trece la catolicism²⁷⁴. Conform lui Constantin Rezachevici, după o analiză a unor documente greșit date, în această perioadă în Transilvania se găsea ca și pribeag și Radu *cel Frumos*, fratele lui Vlad, care moare în vara sau toamna lui 1475²⁷⁵ [mai probabil chiar după închinarea lui Laiotă turcilor în ianuarie]. Radu se poate să fi stat în zona Făgărașului, unde îi sunt confirmate în 1474 satele Șercaia și Mica²⁷⁶.

Vlad alias Ladislaus Dragula/Dragwlya a fost eliberat la începutul lui 1475 sau cel mai târziu în primăvara lui 1475 când i s-a dat o locuință la Pesta²⁷⁷. Despre această casă amintește Kuriczyn atunci când povestește cum Țepeș l-a executat pe comandantul unei grupe de soldați ce urmăreau un hoț, căci intraseră în casa unui mare prinț fără a-i cere voie²⁷⁸. Acest pasaj [15] corelat cu următorul capitol [16] ce relatează despre conversia lui Vlad, după moartea domnului Țării Românești [Radu], este un indicator pentru eliberarea lui Țepeș mai degrabă în primăvara lui 1475, reținerea lui o scurtă perioadă la Buda și oferirea unei case la Pesta. Aici trebuie să fi fost aduși și fiii legitimi și/sau naturali ai domnului, care, au locuit [ipotetic] cu mama lor până spre 1472, apoi probabil la curtea regală din Buda.

Constantin Rezachevici afirma că Vlad a fost investit cu domnia muntenească de către regele Mathias înainte de 25 iunie 1475, pornind de la actul solilor regali de la Bistrița²⁷⁹. Dacă avem în vedere că Ștefan a redactat actul pentru suzeranul său la 20 iunie 1475, iar reprezentanții săi s-au întâlnit cu solii regali până pe 24 iunie, deoarece pe 25 aceștia își redactau propriul raport spre rege, putem aproxima cu o mai mare precizie, că acordarea domniei lui Vlad de către regele maghiar a avut loc cel mai devreme la începutul primăverii și cel mai târziu spre începutul lunii mai. Ne vom explica mai jos ipoteza.

În virtutea acestor informații trebuie să considerăm că și fostul domn, pribeag probabil în zona Făgărașului-Brașovului, Radu, fratele lui Vlad, atunci trebuie să fi decedat cel mai târziu. Așa trebuie să înțelegem probabil și afirmațiile lui Kuriczyn, care amestecă din nou evenimentele, dar desigur datorită distanței la care i-au fost relatate în raport cu evenimentele [circa 7-8 ani]. Atunci devine logică investirea lui Vlad, căci și Radu jurase credință Sacrei Coroane încă din 1469. Împotriva sa, însă, stătea la acel moment antipatia altui "căpitan regal", Ștefan al Moldovei, care-și dorea pe tronul Țării Românești un luptător antiotoman "verificat" și nedispus la tranzacții cu Imperiul Otoman²⁸⁰: "căci muntenii sunt pentru noi ca și turcii. Și să credeți că așa e, cum vă spunem noi..." [20 iunie 1475]²⁸¹.

Voi spune doar că nu s-a observat în documentul publicat în colecția Hurmuzaki, vol. XV, partea 1, sub numărul 146 o mică problemă de datare. De fapt ea provine din publicarea acesteia de către Ioan Bogdan²⁸² în vol. său. Istoricul pune o notă după numărul documentului 265 și scrie: "în regestul din arhiva Sibiului datat greșit 2 iunie". De fapt ce spune documentul la dată: "*Ex Argyas*²⁸³, *feria sexta proxima Inventionis dextre beati Stephani*

274 Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui. Studiu critic*, p. 133.

275 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 114.

276 Ștefan Meteș, *Moșiile domnilor și ale boierilor din Țerile Române în Ardeal și Ungaria*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925, p. 16.

277 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 116.

278 Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui. Studiu critic*, p. 132.

279 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 116. Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, București, 1913, p. 327-328: "*in facto inmissionis vajvode Draculia, quas post earum lectionem comunicavi cum bojaronibus, qui post acceptas has novitates dicunt laudando quod Majestas Vestras creaverit eum in vaivodam*".

280 *Ibidem*.

281 Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, București, 1913, p. 327.

282 Ioan Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în secolele XV și XVI*, vol. I, 1413-1508, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1905, doc. 265, p. 323.

283 Identificarea cu Arghișul din comitatul Cojocna s-a demonstrat deja, vezi Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, p. 154 și nota 20 de la aceeași pagină. Mai nou, cf. *Ub.*, VII, doc. 4062, p. 56, locația propusă de editorii germani este Moardăș, județul Sibiu. Această locație o regăsim la Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș*, partea a II-a, nota 180, dar data este evident 4 august! 1475.

protomartyris ano Domini MmoCCCCmoLXXV". Aceasta a reprezentat deruta istoricului. Bogdan era sigur de *Inventio Stephani protomartyris*, care într-adevăr cade pe 3 august, iar în 1475 aceasta a fost într-o zi de joi, iar *feria sexta proxima post data sărbătorii* trebuia să fie vineri 4 august. Așa au preluat-o și editorii textului din Hurmuzaki. Dar, în calendarul roman sărbătoarea menționată de diacul voievodului este sărbătorită pe 30 mai [*Inventio dextre Stephani regis*]²⁸⁴. Eroarea a fost a diacului domnului, care mai mult ca sigur a amestecat funcția regală a creștinătorului Ungariei [rege] cu cea a Sfântului Diacon Ștefan de "Primul Mucenic/Martir", de unde trebuie să bănuim că era, mai sigur, un ortodox, căruia i-au scăpat, probabil, subtilitățile calendarului confesiunii latine din mediul maghiar/transilvănean. Când domnul a dictat data, sau pe când a realizat diacul actul oficial, pentru acesta Înălțarea dreptei Sfântului Ștefan, l-a dus cu gândul la singurul mare sfânt Ștefan pe care îl știa, Primul Mucenic, și de aici, credem noi confuzia. Domnitorul nu a greșit data, dacă a fost cel ce a dictat-o, și nici arhivarii sibieni, care s-au ghidat clar după acel "dextre" și au pus data reală de 2 iunie la aranjarea arhivei. Au greșit Ioan Bogdan, căruia probabil i-a scăpat din vedere faptul că exista și această sărbătoare și toți cei care au preluat data lui Bogdan fără să mai verifice²⁸⁵. În lumina acestei reinterpretări a datei de emisie a actului, adică 2 iunie, trecut corect de arhivarii sibieni și nu 4 august [Bogdan, *Relațiile...*, doc. 265, Hurmuzaki, XV/1, Ub., VII, doc. 4062, p. 56] sau 8 august [N. Stoicescu, Vlad Țepeș, p. 154], care a fost tot o vineri, putem spune că Vlad era prezent deja la Moardăș județul Sibiu [mult mai logic decât comitatul Cojocna sau Alba propus de Constantin Rezachevici²⁸⁶] în a doua zi a lui iunie 1475. Vlad le trimitea sibienilor pe omul său de aproape, pârcălabul Cristian, ca să-i amenajeze o casă între sibieni și să le transmită mesaje/poruncile sale. Investit cu autoritate militară [vezi raportul ferrarez] le transmitea sibienilor să-l asculte întocmai, la fel și pe omul său, ca și cum el, domnul, s-ar afla la ei.

Deci, ceea ce anunța la 18 iulie 1475 Florius Reverella, ambasadorul ducelui Ferrarei, Herculio I, la curtea maghiară, stăpânului său, ducelui, și anume că Ștefan, voievodul Moldovei, s-a împăcat cu regele Mathias, iar Dragula, care "a fost prizonierul acestui rege" a fost reinvestit voievod și a fost trimis spre Transilvania cu bani, soldați și scrisori și unde comisari regali îi pregăteau revenirea și posibilitatea de a dispune de 50 de mii de soldați ca să poată face față atacurilor turcilor asupra Moldovei sau Țării Românești²⁸⁷ era deja o știre cu ceva vechime. De altfel cea despre Vlad era mai veche și, în ordinea importanței, a fost plasată a treia ca derulare, după informarea despre cruciada propusă cu bani italieni, despre mișcările turcilor [cea mai nouă știre] și despre angajamentul suzerano-vasalic cu Ștefan [la 12 iulie semnat de domn la Iași²⁸⁸].

În aceste condiții ceea ce Dominicus, protonotarul apostolic, anunța despre căderea Caffei²⁸⁹, dar și despre faptul că Vlad se găsea în Transilvania²⁹⁰ ar trebui plasat în jurul datei de 20-25 iunie 1475, pentru că probabil se găsea în legătură cu solii lui Mathias, prepozitul Dominicus și nobilul Gasparus de Hathwan. De la acest moment când Vlad a solicitat casa și până la data de 21 septembrie nu știm ce acțiuni a întreprins Țepeș în Transilvania, dar este clar că a stat în zona Sibiului, în timp ce brașovenii au avut relații tot mai bune cu Basarab Laiotă, după ce acesta i-a anunțat că mult înainte de 26 iunie a fost la Poartă și și-a dobândit domnia de la sultan²⁹¹. Faptul că Basarab îi anunța că a fost și în folosul lor, înseamnă că l-a informat pe sultan despre dorința sa de a normaliza relațiile comerciale cu sud-estul regatului maghiar. Se pare că Mehmed al II-lea a fost de acord cu o stare de armistițiu, din moment ce s-a repezit să lichideze acum ultimele enclave comerciale străine din Marea Neagră. Normalizarea relațiilor lui Laiotă cu brașovenii se vede din actele din 11 iulie 1475²⁹².

La 21 septembrie 1475 Mathias le scria sibienilor să-i acorde lui Vlad un ajutor financiar de 200 de florini din veniturile tricesimei și din profitul Băii de Arieș²⁹³. Pe data de 13 octombrie 1475 Țepeș confirma că a primit de

284 *DIR, Introducere*, vol. I, p. 538/152 și tabelul calendaristic 5.

285 Inclusiv Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, p. 154, care inexplicabil pune data de 8 august 1475 calculând șase zile (!), nu a șasea zi a săptămânii, de la data de 2 august când în calendarul roman este *Stephanus papa*. Bogdan și restul au văzut că joi 3 august era *inventio Stephani*, restul a fost simplu, vineri, într-adevăr, a fost ziua a șasea a primei săptămâni a lui august.

286 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 116.

287 Dr. Andrei Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum*, tomus IV, vol. I [1468-1540], Budapesta, 1914, Cluj, 1914, doc. 13, p. 14-15.

288 Ștefan S. Gorovei, *Princeps omni laude maior...*, p. 128. Legat de altfel de schimbul de solii, vezi *loc. cit.* pe larg.

289 *Ibidem*: căderea Caffei a avut loc pe 6 iunie 1475 și a fost o lovitură inclusiv pentru domnul Moldovei, p. 127.

290 *Hurmuzaki*, II/1, doc. 15, p. 12-13.

291 Ioan Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul...*, doc. 89, p. 115-116.

292 *Ub.*, VII, 4059, 4060, 4061, p. 55-56.

293 *Ibidem*, doc. 4067, p. 60; *Hurmuzaki*, XV/1, doc. 147, p. 86.

la judele Thomas Altenberger suma de 200 de florini oferită de sibieni, brașoveni și alte orașe. La acel moment domnul investit se afla la Bălcaciu, pe Târnava, pe un teritoriu aparținând judei Sibiuului²⁹⁴. Putem bănui că în intervalul 2 iunie-21 septembrie între căpitanul regal și rege a avut loc un schimb de scrisori din care la noi nu a ajuns decât solicitarea de finanțare a regelui, un palid ecou al acestei relații suzeran-vasal. Părăsește după această dată de 13 octombrie Transilvania, probabil ca urmare a normalizării relațiilor dintre Laiotă și Mathias. Probabil că Vlad a ajuns la Buda după jumătatea lunii, unde și regele probabil pregătea expediția de la Sud de Dunăre. Cu siguranță Vlad și-a cumpărat acum aceea casă din Pécs pe care soția sa o va dărui slujitorului ei, Dionisius și care a fost cunoscută ca și "Drakwlya-haza"²⁹⁵. András Kubinyi considera că mariajul a avut loc după momentul în care regele i-a recunoscut domnia în Țara Românească²⁹⁶, deci undeva după primăvara lui 1475. Justina se pare că nu a fost în relații extraordinare cu vărul ei²⁹⁷, dar a trebuit să accepte mariajul, care reconstitua relațiile dintre foștii cumnați. Din punctul nostru de vedere, probabil inițial s-a încheiat o formă de logodnă [Țepeș era deja la începutul lui iunie 1475 în Transilvania], iar Țepeș să-și fi dorit o casă pentru el și viitoarea soție în Sibiu până la preluarea puterii la sud de Carpați. Cum proiectul s-a suspendat, datorită normalizării relațiilor diplomatice dintre Mathias și Laiotă, iar Țepeș s-a retras de la Sibiu spre periferia zonei săsești, căsătoria celor doi o putem plasa atunci undeva între mijlocul lui octombrie 1475 și cel mai târziu 3-5 decembrie același an când regele se afla la Petrowaradin în Serbia²⁹⁸ pregătind campania care le-a readus turcilor fiori de groază la ocuparea Sabac-ului, din partea căpitanului regal Drakula, în primăvara lui 1476²⁹⁹. Probabil în acest interval dintre martie 1476 și iulie 1476 va rezida la Pécs sau Pesta. Tot până spre sfârșitul anului, probabil să i se fi născut un copil, după opinia lui Kubinyi³⁰⁰, pe care o considerăm justă. Din iulie 1476, odată cu revenirea în Transilvania, începe marea aventură pentru recuperarea tronului Valahiei, ce se materializează odată cu implicarea în lichidarea detașamentelor turcești, aflate în debandadă în Moldova, în luna august 1476³⁰¹. Cam din această perioadă aflăm numele unui familiar al său, trimis de domn împreună cu propriul slujitor la Brașov, anume Sebastianus³⁰², în care poate ar trebui să vedem pe unul dintre familiarii aduși de Justina.

Știm că din ianuarie 1476 voievodul Johannes Pongrác Dengelegi ordonase brașovenilor să-i trimită la Vlad pe partizanii săi cu familiile lor, deoarece se încheiase pacea între Basarab și Mathias. Este logic să bănuim că o parte din boieri s-au alăturat domnului lor în banderiu de luptă din Serbia, iar femeile cu copiii și slugile trebuie să fi așteptat, probabil la Pécs, alături de noua doamnă sfârșitul campaniei. Afirmăm aceasta datorită faptului că sibienii nu înțelegeau să curme starea de ostilitate cu Laiotă, hărțuindu-i oamenii din Făgăraș³⁰³ [25 februarie 1476], după ce inițial așa s-ar fi părut³⁰⁴. La fel și brașovenii, după cum îl informau spionii săi pe Basarab, țineau pe un partizan de-al lui Țepeș, pe un anume Chorya [Horia?], dar și pe alții, pe care Laiotă îi vroia extrădați la 15 aprilie 1476³⁰⁵. La 9 mai Laiotă repeta cererea pentru doi boieri mari fugiți la Brașov: Woyko Thatul și Opr[e]a logofătul, cu ai lor. Mai mult domnitorul îl trimitea la jude și jurați pe socrul său, "alesul" Zidradin, care trebuia să le transmită anumite lucruri³⁰⁶. La 25 iunie sibienii îi avertizau pe brașoveni că Basarab le poartă, de fapt, gân-

294 Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, p. 154, *Hurmuzaki*, XV/1, doc. 148, p. 86.

295 András Kubinyi, *Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király*, în AETAS 22. évf. 2007. 3. szám, p. 84, consultat online la adresa: <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00038/pdf/083-100.pdf>, 20.09.2012.

296 *Ibidem*.

297 *Ibidem*.

298 Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, p. 155, *Ulb.*, VII, doc. 4079, p. 68, Lajos Thallóczy és Antal Áldásy, *Magyarország Mellék-tartományainak Oklevéltára*, Második Kötet, 1198-1526, Kiadja A Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1907, doc. 367, p. 265.

299 *Ibidem*, p. 155-156, dar și pe larg în relatarea episcopului de Agria, Gabriel de Verona: Lajos Thallóczy és Antal Áldásy, *Magyarország Mellék-tartományainak Oklevéltára*, doc.369, p. 265-267.

300 András Kubinyi, *Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király*, p. 84.

301 Ștefan S. Gorovei, *Princeps omni laude maior...*, p. 159, nota 345. alături de Vlad se găsea despotul Vuk Bránkovic, Demetrius Iakšics și probabil familiarii de-ai lui Țepeș.

302 *Hurmuzaki*, XV/1, doc. 164, p. 94.

303 *Ibidem*, doc. 151, p. 87.

304 *Ibidem*, doc. 150, p. 87.

305 *Ibidem*, doc. 153, p. 89.

306 *Ibidem*, doc. 154, p. 89. Voico Tatul a fost membru al sfatului domnesc, apoi pribeag în Transilvania, după care reapare în sfat între 1480-1481: Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 28.

duri nu tocmai bune³⁰⁷, iar pe 21 iulie vicevoievodul Stephanus Erdely de Somkerek, viitorul socru al Justinei, le solicita contingentul militar la Turda³⁰⁸.

La 7 octombrie Vlad Țepeș dă de la Brașov un privilegiu comercial pentru bârseni și brașoveni³⁰⁹ și este probabil în ultimele sale zile înainte de debutul campaniei militare. Desigur, la fel ca și în timpul campaniei din Serbia, doamna și familiile pribegilor atașați casei lui Vlad au așteptat deznodământul campaniei începute după această dată, de pretendent alături de Stephanus Bători cu 25 de mii de soldați și Ștefan al Moldovei cu 15 mii³¹⁰. Între mijlocul lui noiembrie și cel târziu 26 noiembrie 1476, după lupte violente, Țepeș este încoronat și recunoscut domn de boieri³¹¹. La 3 sau 17 noiembrie prin omul său, Cristian, pe care l-am mai întâlnit, anunța brașovenilor să se bucure de victoria sa și cerea doi tâmplari cu ajutoarele lor [cîte 3 de meșter] pentru a-i face locuință nouă la Târgoviște³¹² probabil devastată. Credem că solicitarea este legată de dorința lui Vlad de a-i oferi soției o locuință confortabilă, mai degrabă aproape de Ungaria/Transilvania, decât la București. Rămâne cu semnul întrebării dacă Justina a trecut la sud de Carpați și a participat la ceremoniile de înscăunare. Mai degrabă am crede că da, trebuie să fi participat. Țepeș, prudent, a solicitat de la ruda sa, Ștefan, o gardă de 200 de soldați fiind neîncrezător în partidele boierești din țară și a solicitat brașovenilor să lase soldații din regat să vină să se înscrie mai degrabă într-o formulă de familiaritate față de casa sa: "iar domnia mea îl voi milui și-l voi hrăni ca pe slugile domniei mele, dar joldă n-am ce să le dau"³¹³. Resursele financiare ale familiei la acel moment nu puteau fi foarte mari. Moartea violentă a lui Vlad la începutul lui ianuarie 1477, decapitarea sa și îngroparea trupului într-un loc neidentificat încă sigur, au lăsat-o pe Justina din nou văduvă, având grijă de un fiu adoptiv și, probabil, de unul propriu.

La 13 ianuarie 1478, fiind amintită ca văduva lui Ladislaus de Solna, era chemată la un proces cu familia Erdely Somkerek, prin care aceasta spera să-și recupereze de la Justina castelul Gernyezegh și satele ținînd de el, donate de Mathias verișoarei sale³¹⁴. Probabil regele a făcut această donație tocmai din motivele financiare amintite. O parte din castel era al familiei Suki, și, datorită infidelității lui Michael Suki, regele i-l confiscase după 1467 și îl dăduse inițial lui Nicolaus Csupor³¹⁵. De aici a fost trecut Justinei, pe care regele arăta la 14 august 1478 că dorește să o păstreze ca proprietar³¹⁶. Acesta trebuie să fie motivul care a l-a determinat pe Paul Suki, nepotul de frate al lui Mihail cel executat, să se căsătorească cu Justina după 14 august 1478 și înainte de 26 ianuarie 1479, când deja erau amintiți ca soți³¹⁷. La data de 28 mai 1479 Justina era încă căsătorită cu acesta³¹⁸, iar Paul va deceda în cursul acestui an, deschizând probleme de posesiuni între Justina și rudele din familia Suki³¹⁹. Probabil că, totuși, după moartea lui Vlad a lăsat Justina casa lor din Pécs, slujitorului Dionisius, care i-a făcut servicii majore, despre care nu știm însă cu ce sunt conectate, mai degrabă anterior, decât în perioada de după 1479. Cert este faptul că acest Dionisius a fost acuzat de crimă și executat, iar casa fostului stăpân a trecut din posesia regelui în alte mâini³²⁰. În preajma lui 1481 [după 18 iunie]³²¹ Justina s-a căsătorit cu Johannes Erdely

307 Hurmuzaki, XV/1, doc. 161, p. 92.

308 *Ibidem*, doc. 162, p. 92.

309 C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 116.

310 Ștefan S. Gorovei, *Princeps omni laude maior...*, p. 162.

311 Pentru cronologia perioadei am optat pentru varianta Ștefan Gorovei, *Princeps omni laude maior...*, p. 163-165, care concordă în mare cu cea a lui C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 116-117. Vezi la Ștefan Gorovei opțiunea pentru 3 noiembrie.

312 Hurmuzaki, XV/1, doc. 168, p. 95.

313 Ștefan S. Gorovei, *Princeps omni laude maior...*, p. 167.

314 Teleki, II, doc. 93, p. 132-135.

315 Cf. doc. publicat de Dr. Andrei Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum*, tomus IV, vol. I, doc. 4, p. 3-5: "*Suk et Zowath [...] cum earundem pertinentiis in comitatu de Kolos, possessiones vissa, Magiar Kallyan, Olah Kallyan, Magiar Sarmas, Olah Sarmas, Azonfalva, Olah Bare [...] Zowath et Kethelen in de Colos, necnon possessionem Omboz vocatas in de Doboka comitatibus existentis*" au fost trecute lui Nicolaus Csupor alături de alte posesiuni ale lui Michael, precum castelul Gernyezegh.

316 Teleki, II, doc. 95, p. 137-138.

317 *Ibidem*, doc. 96, p. 139-142.

318 DL 27537.

319 Teleki, II, doc. 101, p. 147-150.

320 Textul latin la DF 260165. Epopeea actului și observații pe marginea conținutului la Al. Simon, *Soțiile ungare...*, p. 9 și nota 3.

321 DL 74174.

Somkereki³²², probabil din dorința familiei Somkereki de a nu pierde patrimoniul teritorial trecut de rege asupra verișoarei sale. Între 19 ianuarie 1483 și 19 octombrie 1486 moare și ultimul socru al Justinei, fostul vicevoievod Stephanus³²³. Justina va deceda la o vârstă de peste 43/44 de ani, după 13 iunie 1497³²⁴. Ea apare constant în documente, decedând, deci, în preajma acestui an³²⁵. Din celelalte două căsătorii, contractate după moartea lui Vlad, Justina nu a mai avut copii. Nu știm ce s-a întâmplat cu Vlad Drakwlya, după moartea mamei sale. Să fi murit înainte de 1505? În 16 ianuarie 1505, Cristophorus de Hunedoara, fiul lui Johannes și nepotul lui Mathias, dechidea un proces lui Johannes Erdely Somkereki și nepotului său de frate, Martinus³²⁶, probabil legat de moștenirea Justinei, rămasă în posesia lui Johannes Erdely. Acesta, ante 31 octombrie 1505, se va căsători a doua oară cu Petronella Czeke³²⁷, dar a murit cu câteva zile înainte de 14 aprilie 1507³²⁸. Nu știm în prezent unde se află mormântul ultimei soții a lui Vlad, așa cum nu știm nici de cel al soțului [capul lui Vlad probabil a ajuns în Bosfor, după afișarea lui victorioasă la Constantinopol].

Din punctul nostru de vedere, credem că dintre cei trei fii amintiți de Kuriczyn: cel "mort de curând", ce fusese familiarul episcopului de Oradea [?] [Bordon]³²⁹, era fiul primei soții a lui Vlad, cel ce locuia cu "fiul craiului" [Johannes Corvinus] trebuie să fi fost viitorul pretendent Vlad de la 1495, amintit de Paul Binder³³⁰, fiul Justinei³³¹, iar Mihail³³², fiul natural, viitorul Mihnea cel Rău, cel mai în vârstă dintre ei, avut dintr-o relație pasageră a lui Vlad, dinainte de prima sa căsătorie³³³.

The aim of this study is to reveal some unknown aspects concerning the identity and life of some of the wives of the rulers from Wallachia, in the XVth and XVth century. The study was conceived based on information gathered from chronicles, legal documents of the period, concerning land's possession of the families of the noble ladies of the voivods in Hungary, and from diptychs and inscriptions from churches and monasteries from today Muntenia. The Hungarian wives of Bessarab the 1st, Nicholas Alexander, Mircea "The Great/the Old" and Vlad "the Impaler" were in most of the cases drawn from noble families from Hungarian counties, near the border of Wallachia, or from royal family of Hunyadi. The scarce information known about those ladies was bring to the spot because it is a part of Romanian history which has to be known.

322 O primă genealogie a familiei la Gyula Décsényi, *A somkereki Erdelyi Család 1415. évi czimeres levele és nemzedékvendje*, în *Turul*, Budapest, 1892, p. 105-112. Ultima cunoscută, dar incompletă, la Pál Engel, *Magyar középkori adattár. Magyarországi világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*, Budapest, 2001 [CD-ROM], Becsegergelyi.

323 *Teleki*, II, doc. 105, p. 157-158, doc. 109, p. 165-166.

324 *Ibidem*, doc. 143, p. 218-221.

325 DL 74174, DL 74236, 74237, 74238, 74240, 74254, 74263, 74264, 74315.

326 *Teleki*, II, doc. 175, p. 274.

327 *Ibidem*, doc. 179, p. 278.

328 *Ibidem*, doc. 187, p. 294-295: "quamvis superioribus diebus prefatus condam Johannes Erdely dominus et maritus tuus ab hac luce nutu divino decesserit".

329 Cf. C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 134 *apud* *Cronicile slavo-române*, p. 206, 213, murise în preajma lui 1486, după datarea lui Panaitescu, care însă contestă ipoteza Vostokov-Bogdan, pe care însă o considerăm mai aproape de realitate, ceea ce ar însemna în jurul lui 1484/85.

330 Paul Binder, *Une famille noble roumaine de Transylvanie: les Drakula de Sintești*, în *RR'H*, 27, nr. 4, București, 1988, p. 301.

331 Observăm faptul că Sinteștiul a fost plasat de Binder în Banat, mai exact în comitatul Timiș, de unde provine mama sa, Justina, dacă acceptăm acest fapt ca real. În favoarea acestui argument pledează și faptul că nepotul regelui, după vara sa, creștea alături de fiul natural al regelui, Johannes Corvinus.

332 Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui. Studiu critic*, p. 54-55. Bogdan afirma, cu titlu de supoziție, că probabil Mihnea a trăit chiar în casa pe care tatăl său o cerea de la sibieni la 1476.

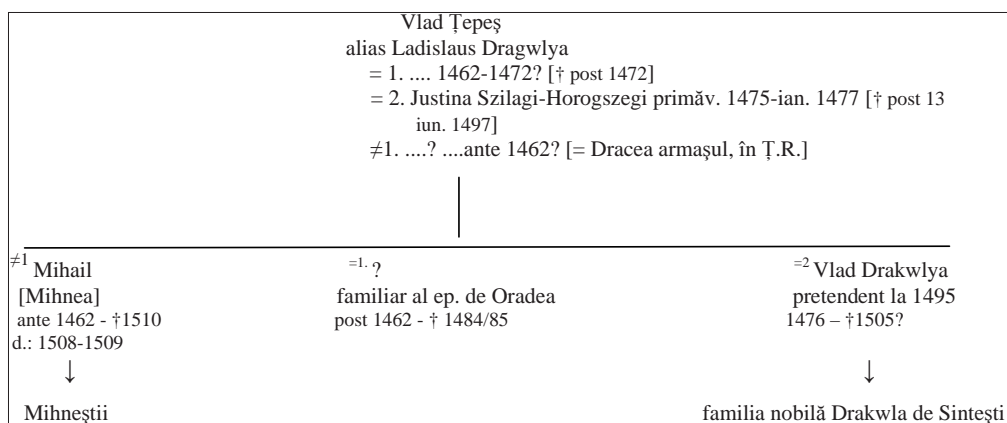
333 Cf. C-tin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor...*, p. 133, această mamă a lui Mihail/Mihnea s-a căsătorit ulterior cu Dracea armașul, care i-a devenit tată vitreg. Probabil prin 1474-75 Mihnea să fi trecut în Ungaria alături de tatăl său, apoi cu o serie de boieri s-a refugiat în Imperiul Otoman până spre 1484/85 când a revenit la Buda, unde îl cunoaște și Kuriczyn.

ANEXE

1. Familiarii casei Drakulia între 1475-1476.

Christian Porcolab, noster boyar specialis 2 iunie 1475 [Hurmuzaki, XV/1, doc. 146, p. 84-85]
probabil același cu *Kerstgion porcolab* 2 noiembrie 1476 [Hurmuzaki, XV/1, doc. 168, p. 95, cu data 17 nov.]
Sebastianus cum suo famulo august 1476 [Hurmuzaki, XV/1, doc. 164, p. 94]
*Ladislaus familio de vaivoda Dracula*³³⁴ 7 august 1476 [Fontes Rerum Tr., IV/1, doc. 19, p. 21]
*sluga jupan Rătundul*³³⁵ 8 noiembrie <1476> [Tocilescu, 534 de documente, p. 97]
jupan Stoica armaș noiembrie [?] 1476 [Tocilescu, 534 de documente, p. 99, 100]
*Dionisius*³³⁶ 1475- ante 1489 [DL 260135].

2. Tabel genealogic cu descendența lui Vlad Țepeș.

334 Plecase după 26 iulie din Moldova venind cu știri depre mișcările turcilor. Raportul spune că acesta făcuse 10 zile de acolo. Probabil era omul de legătură dintre Vlad și Ștefan.

335 Gr. G. Tocilescu, *534 de documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul [1346-1603] din arhivele orașelor Brașov și Bistrița, în text original slav însoțit de traducerea românească*, Viena, 1905-1906, București, 1931, doc. 101, p. 97. Aducea brașovenilor știrea răsturnării lui Laiotă.

336 DL 260135, 10.09. 1489: "*quam quidem domum sive fundum generosa domina Iustina, relicta condam Dragwlya waywode, cuidam Dionisio famulo suo ob serviciorum suorum merita, in perpetuum contulisse perhibetur*" cf. textului publicat de Al. Simon, *Soțiile ungare...*, p. 9 și nota 3.